

Մանկական Հեքիաթներ



O-LIT
KRIM
1982

ԶԻՐԱԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱՏՈՒՆ

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԵՔԻՄԱԹՆԵՐ



ՇԻՐԱԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏՈՒՆ

ՊԵՏՐՈՒԹ

1982

ԿԱՐՄՐԻԿԸ

Կար ու չկար, աղուոր, սիրուն աղջնակ մը կար: Ամէն մարդ կը սիրէր զինք, բայց ամէնէն անելի զինք սիրողը իր հանին էր, որ ուղղակի խենթ կ'ըլլար իր թոռնիկին համար...:

Հանին օր մը սրածայր կարմիր գլխարկ մը կը նուիրէ իր թոռնիկին, եւ այս գլխարկը այնքա՛ն կը վայելէ, այնքա՛ն կը վայելէ աղջընակին, որ ան ա՛լ ուրիշ գլխանոց գործածել չի ուզեր: Իսկ երբ մայրն ալ իրեն նոյն գոյնով հագուստ մը կը հագցնէ, ամէն մարդ, տեսնելով վերէն վար կարմիր հագած այդ աղջնակը, զինք կը կոչէ Կարմրիկ:

Օր մը, մայրը կ'ըսէ Կարմրիկին.

— Առ այս կարկանդակը եւ շիշ մը գինին եւ տար մեծ մայրիկիդ: Հիւանդ է ու տկար... թող ուտէ եւ կազդուրուի: Աղջիկս, քանի օրը չէ տաքցած, անմիջապէս ճամբայ ինկիր, բայց զգոյշ եղիր, եւ ճամբայէդ մի՛ շեղիր, որպէսզի չիյնաս եւ շիշը չկոտրես: Երբ հոն հասնիս, չմոռնաս մեր բարեւները հաղորդելու մեծ մայրիկիդ եւ հետաքրքրուելու անոր առողջութեամբ: Իսկ հոն հասնելէդ ետք, չարութիւն չընես, այս ու այն կողմ չվազվզես, մի՛ մոռնար որ մեծ մայրիկդ հիւանդ է, հասկցա՛ր...:

— Այո, մայրիկ, հասկցայ, եւ ըսածներդ պիտի կատարեմ, - կը խոստանայ Կարմրիկը:

Կարմրիկի հանին կը բնակի գիւղէն կէս ժամ հեռու գտնուող անտառի մը մէջ: Երբ Կարմրիկը անտառ կը մտնէ, դիմացը կ'ելլէ գայլ մը: Սակայն չգիտնալով, թէ ինչ սարսափելի գազան է գայլը, Կարմրիկը երբեք վախ չի զգար տեսնելով այդ վայրի կենդանին:

— Բարեւ, Կարմրիկ, - կ'ըսէ գայլը:

— Բարեւ, - կը պատասխանէ Կարմրիկը:

— Ո՛ւր կ'երթաս, այսքան կանուխ:

— Մեծ մօրս քով:

— Ի՞նչ կայ կողովիդ մէջ...

— Կարկանդակ եւ շիշ մը գինի, մեծ մօրս համար: Երէկ կարկանդակ պատրաստեցինք, մեծ մայրս հիւանդ պառկեր է, կարկանդակ եւ գինի կը տանիմ իրեն, որպէսզի ուտէ եւ առողջանայ:

— Մեծ մօրդ տունը ո՞ր է:

— Անտառին միւս կողմը, քառորդ ժամուայ ճամբայ մնաց. թե՛րեւս յիշես, հոն ուր՝ երեք կաղնիներ կան, անոնց տակ՝ տնակ մը կայ եւ տնակին շուրջ՝ ցանկապատ մը:

Երբ Կարմրիկը այս բացատրութիւնները կու տայ, գայլը կը մտածէ ինքնիրեն.

— Ինչ աղուոր պատառ է այս պզտիկ, քնքուշ աղջիկը...: Ասիկա աւելի համով է, քան թէ իր պառաւ մեծ մայրիկը: Քեզ տեսնեմ... այնպէս խելացի շարժիս, որ երկուքն ալ ճանկդ ձգես...:

Ու Կարմրիկին հետ քիչ մը քալելէ ետք, գայլը կ'ըսէ.

— Կարմրի՛կ, մէյ մը չորս կողմդ չդիտե՛ս, տես ի՞նչ հիանալի ծաղիկներ կան շուրջդ. չե՞ս լսեր, ինչ աղուոր կ'երգեն թռչունները: Ինչո՞ւ այդքան կ'աճապարես, քեզ տեսնողը կը կարծէ, թէ դարձոց հասնելու ուշացեր ես:

Երբ Կարմրիկը գլուխը կը դարձնէ եւ աչք մը կը նետէ իր շուրջ, կը տեսնէ, թէ արեւին շողերը կը խաղան ծառերու տերեւներուն հետ, մինչ գոյնզգոյն, անհամար ծաղիկներ կ'օրօրուին կանաչ խոտերուն մէջ: Ու կ'ըսէ ինքնիրեն.

— Մեծ մայրիկս շատ պիտի ուրախանայ, եթէ իրեն փունջ մըն ալ ծաղիկ տանիմ, տակաւին շատ ժամանակ կայ, ինչպէս ըլլայ կը հասնիմ:

Կարմրիկը անմիջապէս կը հեռանա: Ճամբայէն ծաղիկ հաւաքելու համար: Բայց որովհետեւ ծաղիկները մէկը միւսէն գեղեցիկ են ու հոտաւետ, Կարմրիկը առանց անդրադառնալու հետզհետէ աւելի կը մտնէ անտառին խորերը:

Մինչ այդ, գայլը ամենակարճ ճամբան բռնելով, կը հասնի Կարմրիկի հանիին տնակին առջեւ եւ կը զարնէ դուռը.

— Ո՞վ է, - կը հարցնէ ծեր կինը:

— Կարմրիկն եմ, քեզի հաւար կարկանդակ եւ գինի բերած եմ, դուռը բաց:

— Դրան կղպանքը ցնցես, ինքնիրեն կը բացուի...: Ես հիւանդ պառկեր եմ, չեմ կրնար շարժիլ, - ձայն կու տայ Կարմրիկի հանին:

Գայլը կը ցնցէ դրան կղպանքը եւ դուռը կը բացուի: Հագիւ ներս մտած՝ գայլը կը յարձակի պառաւին վրայ եւ ողջ-ողջ կուլ կու տայ զինք: Յետոյ՝ կը հագնի անոր հագուստները, գլխաշորը կ'անցընէ գլխուն, եւ կը մտնէ պառաւին անկողինը:

Անտառին մէջ ինքզինք մոռնալով՝ Կարմրիկը կը շարունակէ թռչկոտիլ մէկ ծաղիկէն միւսը. եւ այնքա՛ն ծաղիկ կը հաւաքէ, այնքա՛ն կը հաւաքէ, որ ի վերջոյ կը նկատէ, թէ այդքան հսկայ ծաղկեփունջ չալկել անկարելի է...: Կարմրիկը միայն այն ատեն կ'անդրադառնայ,

թէ ինք մեծ մօրը հիւանդտեսի պիտի երթար, եւ կը սկսի վազել դէպի հանիին տնակը:

Երբ կը հասնի հոն, Կարմրիկը կը մտահոգուի, տեսնելով թէ լայնօրէն բաց է տնակին դուռը: Սրտատրոփ կը մտնէ ներս, ինքնիրեն խօսելով.

— Տէր Աստուած, ես որ միշտ ուրախ-գուարթ կ'ըլլայի երբ հոս կու գայի, ինչո՞ւ այսօր վախճալ սկսայ...: Յետոյ՝ մօտենալով անկողինին, կ'ըսէ բարձրաձայն:

— Բարի լոյս, մեծ մայրիկ...

Պատասխան չստանալով, Կարմրիկը վերմակը կը քաշէ վար. ի՞նչ տեսնէ. հանին երկնցեր է անկողինին մէջ, եւ գլխաշորով դէմքին մէկ մասը ծածկած՝ անօրինակ ձեւով մը կը նայի իրեն.

— Վա՛յ, մեծ մայրիկ, այդ ի՞նչ մեծ ականջներ ունիս եղեր... կը հարցնէ Կարմրիկը:

— Քեզ լաւ լսելու համար է, աղջնակս...:

— Վա՛յ, մեծ մայրիկ, այդ ի՞նչ մեծ աչքեր ունիս եղեր...:

— Քեզ լաւ տեսնելու համար է, աղջնակս...:

— Վա՛յ, մեծ մայրիկ, այդ ի՞նչ մեծ ձեռքեր ունիս եղեր...:

— Քեզ աւելի լաւ գրկելու համար է, աղջնակս...:

— Վա՛յ, մեծ մայրիկ, այդ ի՞նչ խոշոր բերան ունիս եղեր...:

— Քեզ շուտ ուտելու համար է... - կ'ըսէ գայլը եւ նետուելով խեղճ Կարմրիկին վրայ՝ զինք մէկ անգամէն կուլ կու տայ:

Այսպէս կուշտ ու կուռ փորը լեցնելէ ետք, գայլը կ'երկնայ անկողինին վրայ եւ կը սկսի քնանալ զօրաւոր խոմբոց մը արձակելով:

Այդ պահուն, տնակին մօտէն որսորդ մը կ'անցնի եղեր: Այս որսորդը լսելով խոմբոցը, հարց կու տայ ինքնիրեն.

— Ինչո՞ւ այս պառաւը այսօր այսքան բարձր կը խոմբայ, արդեօք ի՞նչ է պատահեր...:

Հազիւ մօտեցած մահճակալին՝ որսորդը կը տեսնէ, թէ գայլը պառկեր է պառաւի անկողինին մէջ.

— Ես քեզ վաղուց կը փնտռէի, անիծեա՛լ, վերջապէս ինկար իմ ձեռքս... - կ'ըսէ որսորդը եւ կը վերցնէ հրացանը, բայց մէկէն՝ անդրադառնալով, թէ գայլը կրնայ կու տուած ըլլալ պառաւը, դանակը կը հանէ եւ կը բանայ գայլին փորը, այն մտածումով, որ թերեւս կարելի ըլլայ փրկել խեղճ կինը:

Որսորդը իր դանակը հազիւ թէ կը շարժէ գայլին փորին մէջ, ահա երեւան կ'ելլէ կարմիր գլխարկ մը. քիչ մըն ալ կը շարժէ, Կարմրիկը ողջ-առողջ կը նետուի գայլին փորէն դուրս, պոռալով.

— Վա՛յ, ինչքա՛ն վախցայ, ի՞նչ մութ է գայլին փորին մէջ...:

Կարմրիկին ետեւէն դուրս կ'ելլէ նաեւ անոր հանին, բայց շընչահատ վիճակի մէջ:

Այն ատեն, Կարմրիկը խոշոր քարեր կը հաւաքէ եւ զանոնք կը լեցնէ գալլի փորին մէջ: Գալլը երբ կը բանայ իր աչքերը, կ'ուզէ փախ-
շիլ, բայց քարերուն ծանրութենէն կ'իյնայ գետին եւ կը սատկի:

Բոլորն ալ այնքա՛ն կ'ուրախանան, այնքա՛ն կ'ուրախանան որ անկարելի է նկարագրել այստեղ...: Որսորդը կը մեկնի, իր հետ տանե-
լով գալլին մորթը: Իսկ պառաւը կը ճաշակէ իր թոռնիկին բերած կար-
կանդակն ու գինին, մինչ Կարմրիկը կը սկսի մտածել:

— Չէ՛, ասկէ ետք, առանց մօրս արտօնութեան, ես երբեք իմ
ճամբայէս պիտի չշեղիմ եւ անտառ պիտի չմտնեմ:

Կ'ըսեն, թէ այս դէպքէն ետք, օր մըն ալ, Կարմրիկը դարձեալ
կարկանդակ կը տանի եղեր իր մեծ մօրը եւ գալլ մը նորէն հանդիպեր
է իրեն ու փորձեր է զինք հեռացնել իր ճամբայէն: Սակայն Կարմրիկը
զգուշացեր է հետեւելու գալլի խօսքերուն: Երբ հասեր է մեծ մօրը քով,
Կարմրիկը պատմեր է անոր, թէ ճանապարհին հանդիպեր է չար գայ-
լի մը, որ կրնար զինք լափել, եթէ ինք՝ հետեւելով անոր խօսքերուն,
հեռանար իր ճամբայէն...:

Այս որ լսեր է, հանին պատասխաներ է.

— Կարմրիկ ջան, երթանք մեր դուռը փակենք, որ այդ գալլը
յանկարծ հոս չգայ...:

Քիչ ետք, տեսեր են, թէ գալլը մօտեցեր է տնակին եւ դուռը
զարնելով, ըսեր է.

— Մեծ մայրիկ, ես Կարմրիկն եմ, դուռը բաց, քեզի կարկան-
դակ բերեր եմ...:

Հանին եւ Կարմրիկը ձայն չեն հանած: Գալլը քանի մը անգամ
դարձեր է տնակին շուրջ, ապա՝ ցատկեր է տանիքին վրայ, սպասեր է
հոն, այն մտածումով, թէ Կարմրիկը երեկոյեան պիտի վերադառնայ
տուն, եւ ինք կրնայ, այն ատեն, բռնել եւ լափել խեղճ աղջնակը: Սա-
կայն Կարմրիկին մեծ մայրը գուշակելով գալլին այդ չար դիտաւորու-
թիւնը ըսեր է իր թոռնիկին.

— Կարմրի՛կ, այնտեղ, պահարանին մէջ, միսի խաշ կայ, տա՛ր,
դուրսը պատին տակ դրուած ջուրով լեցուն հսկայ տակառին մէջ լե-
ցուր:

Կարմրիկը զգուշութեամբ բացեր է դուռը եւ միսի խաշը թա-
փեր է հսկայ տակառին մէջ: Երբ միսին բոյրը հասեր է գալլի դունչին,
սաստիկ քրքրեր է անոր ախորժակը: Ու գալլը վար է երկարեր իր վի-
զը, եւ այնչա՛փ երկարեր է որ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով ին-
կեր ու խեղդուեր է ջուրով լեցուն հսկայ տակառին մէջ...:

Ու Կարմրիկը ուրախ-գուարթ վերադարձեր է տուն եւ այնուհե-
տեւ ա՛լ ոչ մէկ վայրի կենդանի չէ համարձակեր մօտենալ անոր:

Գ Ո Ր Տ Ը

Կար ու չկար, թագաւոր մը կար: Այս թագաւորը ունէր մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ աղջիկներ, բայց անոնց մէջ ամենագեղեցիկը՝ կրտսեր աղջիկն էր, որուն գեղեցկութեան նման աշխարհ ո՛չ տեսեր էր եւ ոչ ալ պիտի տեսներ: Այս թագաւորին պալատը կը գտնուէր անտառի մը մօտ, ուր՝ հին լորենիի մը ստուերին՝ կար խորունկ ջրհոր մը: Այս գեղանի աղջիկը ամէն օր կ'երթար եւ իր ոսկեգնդակով կը խաղար այդ ջրհորին մօտ գտնուող դաշտավայրին մէջ:

Օր մը, այնտեղ խաղցած ատեն, աղջիկը այնքան բարձր կը նետէ ոսկեգնդակը, որ չի կրնար զայն բռնել...: Եւ ոսկեգնդակը կ'իյնայ ջրհորին մէջ...: Աղջիկը կը վազէ դէպի ջրհորը. բայց ջրհորը այնքան խորունկ է որ, սարսափահար՝ աղջիկը կը սկսի բարձրաձայն լալ...: Յանկարծ ձայն մը կը հասնի իր ականջին.

— Իշխանուհի՛, ինչո՞ւ այդպէս կ'արտասուես, ի՞նչ է պատահեր...

Թագաւորին աղջիկը ուշադիր կը նայի ձայնին ուղղութեամբ, եւ ի՞նչ տեսնէ. խոշոր գորտ մը՝ նստած ջրհորի եզրին, մարդու նման կը խօսի իրեն հետ:

Աղջիկը պահ մը կ'ապշի, ապա՝ կը պատասխանէ.

— Գորտ եղբայր, ոսկեգնդակս ջրհորին մէջ ինկաւ, ատոր համար կու լամ:

— Մարդ ատանկ ոչինչ բանի համար արցունք կը թափէ՞, աղջիկ. եթէ գնդակդ ջրհորէն հանեմ՝ ի՞նչ կու տաս ինծի, - կը հարցընէ գորտը ծիծաղելով:

— Ամէ՛ն բան... ի՞նչ որ ուզես, դուն միայն ոսկեգնդակս հանէ, եթէ կ'ուզես, զարդերս տամ...: Եթէ կը փափաքիս, ա՛ն իմ գոհարեղէններս, նոյնիսկ, նոյնիսկ ոսկեթագս քեզի տալու պատրաստ եմ, միայն թէ ոսկեգնդակս ինծի վերադարձնես, - կ'աղաչէ աղջիկը:

Գորտը հանդարտօրէն կ'ընդմիջէ.

— Ես ի՞նչ պիտի ընեմ քու զարդերդ, քու գոհարեղէններդ, նոյնիսկ ոսկեթագդ: Ես ատոնց բնաւ պէտք չունիմ: Ատոնք բոլորը քեզի՛, եթէ խոստանաս որ զիս պիտի սիրես, զիս ամէն բանի մէջ

քու անբաժան ընկերդ պիտի ընես, միասին սեղան պիտի նստինք, նոյն ամանէն պիտի ուտենք, նոյն գաւաթով պիտի խմենք եւ միեւնոյն անկողինին մէջ ալ պիտի քնանանք, ահա այն ատեն ես կը նետուիմ ջրհորին մէջ եւ ոսկեգնդակդ անմիջապէս կը հանեմ դուրս:

— Լա՛ւ, շա՛տ լաւ, կը խոստանամ, գորտ եղբայր, կը խոստանամ, միայն թէ դուն իմ ոսկեգնդակս վերադարձուր ինծի, - կ'աղաչէ թագաւորին աղջիկը, որ նոյն ատեն մտովի կ'ըսէ. - Տխմա՛ր ինչե՛ր կ'ուզէ, դուն գնա՛, ջրհորին մէջ կոկոնա՛... դուն ո՛ւր, մարդու ընկեր ըլլալը ո՛ւր...:

Հագիւ, թէ կը լսէ աղջկան այդ բարձրաձայն խոստումը, գորտը կը ցատկէ ջրհորին մէջ եւ մէկ հարուածով կը նետէ ոսկեգնդակը կանանչ խոտերուն վրայ: Աղջիկը անմիջապէս կը յափշտակէ ոսկեգնդակը եւ թռչկոտելով կը վազէ տուն, մինչ գորտը կը պոռայ իր ետեւէն.

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր, զիս ալ հետդ տար, ես քեզի նման վազել չեմ կրնար...:

Աղջիկը առանց իսկ ետեւ նայելու, կը մտնէ հօրը պալատէն ներս եւ այդ պահուն իսկ մտքէն կը հանէ իր տուած խոստումը: Խեղճ գորտը՝ աչքերը խոշոր խոշոր բացած, կը նայի աղջնակին ետեւէն եւ յուսահատ՝ կը մտնէ ջրհորին մէջ:

Յաջորդ օրը, երբ թագաւորին պզտիկ աղջիկը իր հօրը եւ պալատականներուն հետ ճաշի կը նստի եւ կը պատրաստուի ուտել իր ոսկի ամանէն, կը լսէ, թէ մէկը չըլլ՛փ, չըլլ՛փ կը բարձրանայ մարմարեայ աստիճաններէն եւ կը սկսի ճանկոտել պալատին դուռը, կանչելով զինք.

— Թագաւորի պզտիկ աղջիկ, դուռը բաց...

Աղջիկը կը վազէ դէպի դուռը՝ տեսնելու համար թէ ո՛վ է զինք այդպէս կանչողը: Երբ կը բանայ դուռը, ի՛նչ տեսնէ. - գորտը կեցեր է դուռի սեմին: Աղջիկը անմիջապէս կը փակէ դուռը եւ դողահար՝ կը վերադառնայ իր տեղը:

— Ի՛նչ կար, ինչո՞ւ այդպէս վախցար, - կը հարցնէ թագաւորը, - չըլլայ թէ դեւ մը եկեր, քեզ վախցնել կ'ուզէ...:

— Ո՛չ, հայրիկ, դեւ չէ, անճոռնի գորտ մըն է:

— Գո՞րտ...: Գորտը ի՛նչ կ'ուզէ քեզմէ:

— Գիտես, հայրիկ, երէկ երբ կը խաղայի անտառին մէջ, ոսկեգնդակս ջրհորը ինկաւ...: Շատ լացի, գորտը զայն ջրհորէն հանեց եւ տուաւ ինծի. բայց նախապէս ինծմէ խոստում առաւ, որ իր խաղընկերը դառնամ...: Այդ պահուն, միտքես երբեք չէր անցներ որ ինք պիտի կարենայ այդ խորունկ ջրհորէն դուրս ելլել եւ հոս գալ...: Ահա եկեր է եւ հիմա կ'ուզէ ներս մտնել, ինծի խաղընկեր ըլլալու համար...:

Մինչ այդ, գորտը կը ճանկոտէ դուռը եւ կը կանչէ.

— Թագաւորի պզտիկ աղջիկ, դուռը ինչո՞ւ չես բանար...: Մոռցա՞ր երէկ ինչեր խոստացար ինձի, հորին մօտիկ, թագաւորի սպտիկ աղջիկ...:

Այն ատեն թագաւորը կ'ըսէ իր աղջկան.

— Աղջիկս, քանի խոստացեր ես, պէտք է խոստումդ յարգես. չո՛ւտ գնա եւ դուռը բաց:

Աղջիկը կ'երթայ եւ կը բանայ դուռը: Գորտը կը մտնէ ներս, եւ հո՛ւփ, հո՛ւփ ցատկոտելով կը հասնի աթոռին մօտ ու կը կոկոռայ.

— Զիս բարձրացուր եւ քովդ տեղաւորէ:

Աղջիկը ներքնապէս կը զայրանայ եւ կը տատամսի, սակայն հայրը կը պատուիրէ իրեն որ գործադրէ գորտին ըսածները: Ստիպուած՝ աղջիկը կը վերցնէ գորտը եւ զայն կը դնէ աթոռին վրայ: Այս անգամ՝ գորտը կ'ուզէ ելլել սեղանին վրայ: Աղջիկը դարձեալ կը կատարէ գորտին ցանկութիւնը: Սակայն եկուր տես որ գորտը չի բաւականանար այդքանով, եւ կը պահանջէ որ աղջիկը իրեն մօտեցնէ ոսկեպնակը եւ միասին ճաշեն: Երբ աղջիկը ա՛յդ ալ կը կատարէ, գորտը կ'ըսէ.

— Հիմա որ կերանք, կշտացանք, քունս եկաւ, զիս տար սենեակդ, շտկէ մետաքսեայ անկողինդ, որպէսզի միասին քնանանք...:

Թագաւորին աղջիկը այլեւս չի կրնար զսպել իր արցունքները. ինք որ պաղ եւ լարծուն գորտին դաշելու կը վախճար, հիմա ինչպէ՞ս զայն տանէր եւ դնէր իր մաքուր եւ գեղեցիկ անկողինին մէջ, որպէսզի միասին քնանային...: Աղջիկը կը դժկամակի, բայց հայրը կը զայրանայ.

— Դուն երբեք իրաւունք չունիս արհամարհելու ա՛յն որ օգտակար եղած է քեզի՝ փորձանքի պահուն, ինչ որ խոստացեր ես, պէտք է անպայման կատարես:

Ճարահատ՝ աղջիկը երկու մատով կը բռնէ գորտը եւ կը տանի ու կը դնէ զայն իր ննջասենեակին մէկ անկիւնը: Բայց գորտը, այդքանով չի գոհանար. երբ կը տեսնէ թէ թագաւորին աղջիկը անկողին կը մտնէ, ցատկոտելով կը մօտենայ անոր մահճակալին եւ կ'ըսէ.

— Հը՛, ի՞նչ կ'ընես...: Ես ալ յոգնած եմ...: Ես ալ քնանալ կ'ուզեմ, զիս քովդ առ, ի՛նչ կ'ըլլայ...:

Աղջիկը այս որ կը լսէ, կը մեղքնայ գորտին, ժպտելով կը վերցնէ զայն եւ կը դնէ իր անկողինին վրայ:

Եւ ահա մէկէն, աղմուկով կը պատռի գորտին մորթը եւ անոր մէջէն դուրս կու գայ գեղադէմ երիտասարդ մը, որ կը նստի թագաւորի կրտսեր աղջկան քով եւ կը սկսի անոր պատմել, թէ ինք ալ թագաւորի զաւակ է, սակայն չար կախարդ մը զինք վերածեր էր գորտի, եւ այժմ՝ շնորհիւ աղջկան բարութեան՝ վերագտաւ իր մարդկային կերպարանքը:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու երկուքը միասին կ'երթան թագաւորին մօտ եւ անոր կը պատմեն ամէն ինչ:

Թագաւորը անմիջապէս կը հրամայէ երկու երիտասարդները պսակել իրարու, սարքելով չտեսնուած հարսանիք մը: Առաւօտ կանուխ, պալատի դուռին առջեւ կո կանգնի ձիակառք մը: Բայց ի՞նչ կառք եւ ի՞նչ ձիեր, Աստուա՛ծ իմ... ուրք սպիտակ նժոյգներ, իրենց գլուխներուն վրայ ջայլամի սպիտակ փետուրներ, ամբողջովին ոսկեզօծ զարդարանքով, կը քաշեն կառքը, որուն ետեւէն կը քալէ թագաւորի տղուն նախկին ծառան՝ հաւատարիմ Օհանը:

Ու այսպէս՝ կողքին երիտասարդ հարսը, ետին՝ հաւատարիմ ծառան, թագաւորի տղան կը բռնէ իր հայրենիքի ճամբան:

Շա՛տ կ'երթայ, քի՛չ կ'երթայ, մէկէն ականջին կը հասնի աղմուկ մը. կը կարծէ, թէ կառքի սարքէն բան մը փշրուեցաւ եւ կը հարցնէ ծառային.

— Օհա՛ն, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ կոտրեցաւ...:

Ծառան երգելով կը պատասխանէ իր տիրոջ.-

Ո՛չ, ո՛չ, տէր իմ, մեր կառքը չէր,
Կուրծքիս դրուած երկաթ կապն էր,
Որ անընդհատ զիս կը տանջէր,
Այն օրուրնէ երբ դուն ինկար
Ջրհորին մէջ եւ գորտ դարձար...:

Քիչ մըն ալ կը յառաջանան, թագաւորի տղան դարձեալ կը լըսէ նոյնանման աղմուկ մը, եւ նորէն կը կարծէ, թէ իր կառքի մէկ մասն է որ կոտրեցաւ...: Բայց ծառան զինք կրկին կը վստահեցնէ, թէ կառքին բան չէ պատահած: Բայց երբ երրորդ անգամ ըլլալով, թագաւորի տղան կը լսէ նոյնօրինակ աղմուկ մը, հաւատարիմ Օհանը անոր կը բացատրէ ամէն ինչ...:

Ա՛հ, ես մոռցեր էի ձեզի ըսելու, իմ սիրելի մանուկներ, թէ այն օրը երբ Օհանին տէրը չար կախարդին հրամանով գորտ դարձեր էր, հաւատարիմ ծառան այնքա՛ն տխրեր, այնքա՛ն տխրեր էր որ, քիչ մնացեր էր սիրտը պայթի...: Ատոր առաջքն առնելու համար է որ ան մտածեր էր իր կրծքավանդակին շուրջ անցընել երկաթեայ երեք օղակներ...:

Ու հիմա՝ երբ ան կը տեսնէր, թէ իր երիտասարդ տէրը ազատած է կախարդանքէն եւ գեղանի հարս մը կողքին՝ կը վերադառնայ հայրենիք, ա՛լ չէր կրնար զսպել իր գոհունակութիւնը եւ ուրախութիւնը եւ ահա կրծքավանդակը այնպէ՛ս կ'ուռէր, այնպէ՛ս կ'ուռէր, որ անոր շուրջ իր իսկ անցուցած երկաթեայ օղակները մէկ առ մէկ կը փշրուէին ու իրար ետեւէ գետին կ'իյնային...:

ՀԵՆՁԵԼՆ

ՈՒ

ԿՐԵՏԵԼԸ

Մեծ անտառի մը եզրին՝ կ'ապրէր փայտահատ մը որ ունէր երկու գաւակ. մանչը կը կոչուէր Հենգել, իսկ աղջիկը՝ Կրետել: Անոնք յանձնուած էին խորթ մօր մը խնամքին:

Այս փայտահատը այնքա՛ն աղքատ էր, այնքա՛ն աղքատ որ իր օրապահիկ չոր հացն անգամ դժուար կը ճարէր: Ապրուստի հոգերով եւ առօրեայ մտածումներով մտազբաղ՝ փայտահատը գիշեր մը չի կրնար քնանալ, աջ կը դառնայ, ձախ կը դառնայ, անկարելի՛....:

Վերջապէս կ'ըսէ իր կնոջ.

— Ա՛յ կին, ինչպէ՛ս ընենք... ի՞նչ ընենք... այս երեխաները ինչո՞վ ապրեցնենք...:

— Ա՛յ մարդ,— կը պատասխանէ կինը,— եկուր վաղը առաւօտ կանուխ երեխաներն առնենք եւ տանինք անտառին խորը, այնտեղ կըրակ վառենք իրենց համար, մէյ-մէկ կտոր հաց տանք իրենց ձեռքը, եւ զիրենք հոն ձգենք ու հեռանանք...: Վստահաբար տունդարձի ճամբան չեն կրնար գտնել, եւ մենք ալ, այս ձեւով, կ'ազատինք իրենց հոգէն:

— Ո՛չ, կնիկ, ո՛չ,— կ'ընդդիմանայ մարդը,— ես ատանկ բան չեմ ըներ, իմ խիղճս չի տանիր, ինչպէ՛ս իմ երեխաներս ես իմ ձեռքովս տանիմ եւ ձգեմ անտառին մէջ, գիտնալով որ այնտեղ՝ գազանները կրնան բզբտել զիրենք...:

— Յիմա՛ր,— կ'առարկէ կինը,— այսպէս կամ այնպէս, չորսս ալ անօթի պիտի սատկինք, աւելի լաւ է ուրեմն որ երթաս հիմակ-ուրնէ մեր դագաղները պատրաստես...:

Կինը՝ առտու-իրիկուն, առանց դադարի, ամուսինին կը խօսի այս մասին եւ վերջապէս կը յաջողի անոր հաւանութիւնը առնել: Իր համաձայնութիւնը տալէ ետք անգամ, մարդը կը մըմնջէ.

— Իմ խիղճս հանգիստ չէ երբեք...: Երեխաներս մե՛ղք են...:

Երեխաները սաստիկ անօթի ըլլալով, չէին կրնար քնանալ, եւ ականայ կը լսեն իրենց խորթ մօր ըսածները: Կրետելը, արտասուաթոր աչքերով, կ'ըսէ Հենգելին.

— Մեր վախճանը մօտ է, Հենգել....:

— Սո՛ւս, Կրետել ջան,— կը պատասխանէ Հենգել,— դուն հոգ մի՛ ըներ, ես ատոր ճարը գիտեմ:

Երբ մեծերը քուն կը մտնեն, Հենգելը կ'ելլէ անկողինէն, հագուստները կը հագուի եւ կամացուկ կ'ելլէ դուրս: Լուսինը պայծառ կը լուսաւորէր իրենց տան առջեւ ցրուած սպիտակ խիճերը, որոնք արծաթեայ դրամներու նման կը շողշողային: Հենգելը անմիջապէս գըրպանը կը լեցնէ խիճերը, յետոյ՝ երբ տուն կը վերադառնայ, կ'ըսէ Կրետելին.

— Երբեք մի՛ մտահոգուիր, քոյրիկ ջան, դուն հանգի՛ստ քընացիր, Աստուած թոյլ չի տար որ մենք կորսուինք:

Այգաբացին, խորթ մայրը կ'երթայ արթնցնելու երեխաները.

— Շո՛ւտ ըրէք, ծոյլե՛ր, ելէ՛ք ալ, պէտք է անտառ երթանք՝ փայտ բերելու....:

Յետոյ իւրաքանչիւրին կտոր մը հաց տալով, կը պատուիրէ անոնց.

— Այս հացը կէսօրուայ ճաշի տեղ կու տամ ձեզի, հիմակուրէն չուտէք, յետոյ՝ ուրիշ չկայ, հա՛....:

Կրետելը հացերը կը տեղաւորէ իր գրպանը, որովհետեւ Հենգելի գրպանները բերնէ բերան լեցուն են խիճերով, եւ միասին կը քոնեն անտառի ճամբան:

Ամէն քայլափոխի Հենգելը կանգ կ'առնէ եւ ետ դառնալով՝ ակնարկ մը կը նետէ իրենց խրճիթին վրայ: Տեսնելով իր տղուն այս տատամսումը, հայրը կ'ըսէ անոր.

— Ի՛նչ կայ, ինչո՞ւ շարունակ ետիդ կը նայիս եւ կ'ուշանաս, յօրանջելու ատենը չէ, քայլերդ արագացուր նայինք:

— Հայրիկ, ես մեր ճերմակ կատուին կը նայէի, տե՛ս, հոն նստեր է, կարծես մեզի վերջին «մնաք բարով» մը կ'ըսէ:

Խորթ մայրը կ'ընդմիջէ բրտութեամբ.

— Ապո՛ւշ, ատիկա մեր կատուն չէ, մեր տան սպիտակ ծըխնելոյզն է որ արեւուն տակ կը փայլփլի:

Անշուշտ Հենգելը ո՛չ կատուով ոչ ալ ծխնե ո՛գով մտահոգուած էր. ետ մնալով, ան կ'ուզէր իր գրպանի ճերմակ խիճերը ցանել ճամբու երկանքին:

Երբ կը հասնին անտառին խորը, հայրը խօսքը կ'ուղղէ Հենգելին եւ Կրետելին.

— Երեխանե՛ր, գացէք փա՛տ հաւաքեցէք, ձեզի համար կրակ վառեմ որպէսզի չմսիք:

— Հենգելն ու Կրետեյը ցախ կը հաւաքեն եւ կը դիզեն: Երբ հայրը կը վառէ ցախերը, որոնց բոցերը երկինք կը հասնին, խորթ մայրը կ'ըսէ.

— Երեխաներ, դուք կրակի կողքին պառկեցէք, հանգստացէք, մենք երթանք քիչ մը փայտ կոտորենք գանք, որպէսզի միասին տուն վերադառնանք:

Հենգելն ու Կրետեյը կը նստին կրակի կողքին, կ'ուտեն իրենց հացի կտորը, եւ կացինի ձայն ալ լսելով, կը կարծեն, թէ իրենց հայրը մօտիկ տեղ մը կ'աշխատի: Սակայն, իրականութեան մէջ, իրենց լսածը կացինի թրխկոց չէր. փայտահատը կոճղի կտոր մը կապեր էր ծառի մը ճիւղերուն, եւ քամիի ազդեցութեան տակ, կոճղը կ'օրօրուէր եւ կը զարնուէր ծառի բունին, կացինի ձայնի տպաւորութիւն ձգելով: Երեխաները երկար ատեն արթուն կը նստին կրակին դիմաց, բայց յոգնութիւնը ակամայ կը փակէ անոնց աչքերը ու կ'իյնան խոր քունի մէջ:

Երբ կը բանան իրենց աչքերը կը տեսնեն, թէ մութ գիշեր է: Կրետեյը կը հարցնէ.

— Հենգել, ինչպէ՞ս պիտի ելլենք այս անտառէն դուրս:

— Քիչ մը համբերէ, լուսնակը ցաթելուն պէս, մեր ճամբան դիւրաւ կը գտնենք:

Ու երբ լուսինը կը ցաթի, եղբայր ու քույր, ձեռք ձեռքի տուած, կը քալեն Հենգելի ցանած քարերու հետքերով, որոնք արծաթեայ դրամներու նման կը շողան եւ իրենց ցոյց կու տան ուղիղ ճանապարհը:

Այսպէս՝ ամբողջ գիշերը կը քալեն եւ լուսաբացին կը հասնին իրենց տնակին առջեւ:

Կը զարնեն դուռը, խորթ մայրը նախ շատ կը զարմանայ երբ կը տեսնէ Հենգելն ու Կրետեյը, ապա՝ կը սաստէ զիրենք.

— Չարածիններ, այսքան ատեն ի՞նչ քնացեր-մնացեր էիք անտառին մէջ, մենք ալ կը կարծէինք, թէ ալ չէք ուզեր տուն վերադառնալ:

Փայտահատը շատ կ'ուրախանայ, որովհետեւ արդէն սիրտը սկսեր էր զինք տանջել, թէ իր հարազատ զաւակները առանձինն ձգեր է անտառին մէջ:

Օրերը կը յաջորդեն իրարու եւ ժամանակի ընթացքին, չքաւորութիւնը ա՛լ աւելի կը սաստկանայ տունին մէջ: Գիշեր մը, երեխաները դարձեալ կը լսեն, իրենց խորթ մօր ձայնը.

— Ա՛յ մարդ, ինչ որ կար կերանք, մնաց հացի այս վերջին կտորը...: Ուրիշ ճար չունինք, պէտք է այս երեխաները տունէն հեռացնենք, զիրենք նորէն տանինք անտառ, բայց այս անգամ աւելի՛

խորը, որպէսզի չկարողանան իրենց ճամբան վերագտնել, միակ լուծումը ասիկա է:

Հայրը շատ կը մտատանջուի եւ կը մտածէ, թէ նախընտրելի է հացի այդ վերջին պատառն ալ բաժնել իր զաւակներուն հետ քան թէ բաժնուիլ անոնցմէ, սակայն, չի՛ յաջողիր համոզել իր կինը, որ անընդհատ կը նախատէ զինք, պնդելով թէ պէտք է օր առաջ վերջացնել այդ գործը:

Երբ հայրն ու խորթ մայրը խոր քունի մէջ կը մտնեն, Հենգելը կ'որոշէ դարձեալ երթալ եւ խիճ հաւաքել, սակայն, դուն մի ըսեր, խորթ մայրը այս անգամ դուռը կղպեր է բանալիով: Հենգելը յուսահատ կը վերադառնայ անկողին, բայց կը շարունակէ սիրտ տալ իր քրոջը.

— Մի՛ լար, Կրետել ջան,- կ'ըսէ անոր,- դուն հանգիստ քընացիր, Աստուած մեզի հետ է եւ չի ձգեր որ կորսուինք:

Առտու կանուխ, խորթ մայրը կ'արթնցնէ երեխաները եւ իւրաքանչիւրին կու տայ պզտիկ կտոր մը հաց: Երբ անտառ կը մտնեն, Հենգելը գրպանին մէջ շարունակ մանրելով իր հացը, անոր փշրանքները կը ցանէ իր ետեւէն: Հայրը կը բարկանայ.

— Հենգել, հերիք է յօրանջես եւ ետ մնաս, քալէ նայինք:

— Հայրիկ, ես իմ ճերմակ աղանիիս կը նայիմ,- կը պատասխանէ տղան: — Չե՛ս տեսներ, հոն տանիքին ծայրը թառած՝ կարծես ինծի բարեւ կը դրկէ...:

— Յիմա՛ր,- կը պոռայ մայրը,- անիկա աղանիդ չէ, մեր տան սպիտակ ծխնելոյզն է որ արեւուն տակ կը փայլիլի:

Մինչ փայտահատն ու կինը երեխաները կը տանին անտառին խորը, Հենգելը հացի փշրանքները կը ցանէ ճամբու երկայնքին: Հայրը կրակ կը պատրաստէ, իսկ խորթ մայրը կը պատուիրէ.

— Երեխանե՛ր, դուք հոս նստեցէք, եթէ ձեր քունը գայ, քընացէ՛ք, մենք պէտք է երթանք՝ փայտ հաւաքենք, երեկոյեան երբ վերջացնենք մեր գործը, կու գանք ձեզ ալ կ'առնենք ու տուն կը վերադառնանք:

Անոնց մեկնումէն ետք, Կրետելը իր հացի կտորը կը բաժնէ եղբօրը հետ, քանի որ Հենգելը ամբողջ իր բաժինը փշրեր եւ ցաներ էր ճամբան: Յետոյ՝ քոյր ու եղբայր կամաց կամաց կը թմրին եւ կը քնանան: Երբ կ'արթնան՝ կէս գիշեր է: Հենգելը սիրտ կու տայ քրոջը.

— Կրետել ջան, հոգ մի՛ ըներ, երբ քիչ մը լուսինը բարձրանայ, հացի փշրանքները կ'երեւին եւ մենք դիւրութեամբ կը զրտնենք մեր ճամբան ու ապահով տուն կը հասնինք:

Երբ լուսինը կը սկսի փայլիլ, երեխաները ճամբայ կ'իյնան, սակայն ոչ մէկ փշրանք չեն գտներ, որովհետեւ թռչունները կերեր

էին զանոնք. սակայն Հենգելը անդադար կը վստահեցնէ իր քոյրը թէ՝
— Դուն երբեք մի՛ մտահոգուիր, մենք անպայման կը գտնենք
շիտակ ճամբան:

Դժբախտաբար, Հենգելն ու Կրետելը չեն յաջողիր անտառէն
դուրս ելլել...: Գիշերը մինչեւ լոյս, եւ արշալոյսէն մինչեւ ուշ գիշեր
կը թափառին ու կը թափառին, բայց անկարելի կ'ըլլայ գտնել իրենց
տունին ճամբան: Աւելին ըլլալով, սաստիկ կ'անօթեման, եւ հոս-հոն,
քանի մը վայրի ելակ գտնելով կ'ուտեն:

Այս թափառումներէն այնքա՛ն կը յոգնին, որ թմրած, պար-
տասած կ'իյնան ու կը քնանան: Առաւօտ կանուխ, եղբայր եւ քոյր
դարձեալ կը փնտռեն իրենց տունի ճամբան, սակայն իզուր...: Եւ այս-
պէս՝ աւելի՛ կը մխրճուին անտառին խորերը:

Կէսօրուան մօտ, ծառի մը վրայ կը տեսնեն սպիտակ աղուոր
թռչուն մը, որ իր սքանչելի գեղգեղումով ուղղակի կը հմայէ գիրենք:

Թռչունը կը սկսի ծառէ ծառ ուտոտել, եւ անոր ձայնէն հը-
մայուած՝ Հենգելն ու Կրետելը կը վազեն անոր ետեւէն: Այսպէս կ'եր-
թա՛ն ու կ'երթա՛ն մինչեւ որ կը տեսնեն տնակ մը: Ուրախութեամբ
կը մօտենան անոր, եւ ի՛նչ տեսնեն. տնակին պատերը շինուած են
թարմ հացէ, տանիքը՝ կարկանդակէ, իսկ լուսամուտները՝ թափան-
ցիկ շաքարէ...:

— Ա՛հ, այս ի՛նչ աղուոր բան է, — կը բացագանչէ Հենգել, —
եկո՛ւր, սքանչելի՛ խնճոյք մը սարքենք, Կրետել. ես տանիքէն կտոր
մը կ'ուտեմ, դուն ալ՝ լուսամուտէն, ո՛վ գիտէ, ի՛նչ համով բան է...:

Ու Հենգելը ձեռքը կ'երկարէ եւ տնակի տանիքէն պզտիկ կտոր
մը կը կտրէ, մինչ քոյրը, ոտնամատերուն վրայ բարձրանալով, կը
սկսի կրծել տնակին լուսամուտը:

Յանկարծ, ներսէն բարակ ձայն մը կը լսուի.

— Ո՛վ այդպէս՝ խըս ու խըս,

Կը կտրէ իմ հիւղըս...:

Հենգելն ու Կրետելը միաբերան կը պատասխանեն.

— Քամին է, քամին,

Անպիտան քամին...:

Ու առանց երբեք իրար անցնելու, սովահար երեխաները կը շա-
րունակեն իրենց ճաշկերոյթը...:

Հենգելը տանիքէն կը կտրէ խոշոր կտոր մը կարկանդակ, իսկ
Կրետելը կը հանէ ապակեշաքար մը, եւ հոն նստած՝ եղբայր ու քոյր,
անոյշ անոյշ կը լափեն իրենց ձեռք ձգածները:

Ճիշդ այդ պահուն տնակին դուռերը կը բացուին եւ դուրս կու
գայ ծեր, ծե՛ր կին մը: Հենգելն ու Կրետելը այնքան կը վախնան, այն-
քա՛ն կը վախնան որ չեն կրնար կլլել իրենց պատառները: Ծեր կինը
զլուխը շարժելով՝ կը մօտենայ իրենց.

— Վա՛յ երեխանե՛ր, ձեզ ո՞վ բերաւ այստեղ. ներս մտէք, եկե՛ք, հետս ապրեցէք, մի՛ վախճաք, ես ձեզի վնաս հասցնող մէկը չեմ:

Այս ըսելով, ծեր կինը երեխաները կը տանի ներս եւ անոնց առջեւ կը դնէ փառաւոր նախաճաշ մը. ալ կաթ կ'ըսե՛ս, շաքարահաց կ'ըսես, խնձոր եւ ընկոյզ կ'ըսե՛ս...:

Երբ երեխաները կ'ուտեն ու կը կշտանան, ծեր կինը անոնց համար կը փոէ երկու մաքուր ձիւնասպիտակ անկողիներ. Հենգելն ու Կրետելը կը նետուին անոնց վրայ, մտածելով, թէ ինկեր են դըրախտին ճիշդ կեդրոնը...:

Դուռն մի՛ ըսեր, արտաքնապէս այդպէս բարի այդ ծեր կինը, իսկութեան մէջ, չար կախարդ մըն է եղեր, որ դիտմամբ իր տնակը հացէ շիներ է, որպէսզի դիւրին որսայ բարեմիտ երեխաները, եւ ապա՝ զանոնք սպաննէ եւ կուլ տայ...:

Կախարդներու աչքերը սովորաբար արիւնագոյն կ'ըլլան եւ այդ պատճառով ալ, անոնց տեսողութիւնը տկար է. փոխարէնը՝ գիշատիչ գազաններու նման շատ սուր հոտառութիւն կ'ունենան անոնք: Ահա թէ ինչու երբ Հենգելն ու Կրետելը կը մօտենային տնակին, կախարդը հեռուէն առնելով անոնց հոտը, չարախիճո՞ծ ծիծաղով մը կ'ըսէր ինքնիրեն.

— Է՛հ, ասոնք ալ ճանկս ինկան: Այլեւս իմ ձեռքէս չեն ազատիր:

Արեւածագին, չար կախարդը ոտքի է արդէն եւ երբ կը տեսնէ թէ այդ կարմրաթուշ երեխաները ինչպե՛ս մշիկ մշիկ կը քնանան, քիթին տակէն կը մոլտայ.

— Օ՛խ, ի՛նչ համով պատառներ են: — Ապա՝ ոսկրոտ ճանկը նետելով կը բռնէ Հենգելին թելը եւ զայն քաշկոտելով կը տանի ու կը բանտարկէ հաւնոցին մէջ, ուր՝ խեղճ տղեկը կրնայ ուզածին չափ պոռալ ու կանչել, քանի որ ազատելու որեւէ յոյս գոյութիւն չունի իրեն համար...: Յետոյ՝ Կրետելին մօտենալով, կը պոռպոռայ.

— Ծոյլ աղջիկ, շուտ ելի՛ր նայիմ: Նախ եւ առաջ գնա՛ ջուր բեր, եղբօրդ համար համով բան մը եփէ. պէտք է զինք լաւ կերակրեմ, որպէսզի քիչ մը աւելի գիրնայ. ինչքա՛ն գիրնայ, այնքա՛ն աւելի համով պատառ կ'ըլլայ ինծի համար...:

Կրետելը կ'ուզէ ընդդիմանալ, բայց շուտով կը զգայ, թէ լացն ու կոծը անօգուտ են: Ստիպուած կ'ենթարկուի ծեր կնոջ հրամաններուն եւ կը սկսի Հենգելի համար եփել համով կերակուրներ, որոնցմէ ելած չոր ոսկորները միայն կ'ըլլան իր բաժինը...:

Ամէն առաւօտ, ծեր կինը կ'երթայ հաւնոց եւ կը կանչէ.

— Հենգել, մատդ դուրս հանէ, տեսնեմ թէ գիրցե՞ր ես:

Հենգելը, մատին տեղ, բարակ ոսկոր մը կ'երկարէ դուրս: Իր

տեսողութեան տկարութեան պատճառով, ծեր կիներ չ'անդրադառնար Հենգելի հնարամտութեան, եւ տեսնելով չոր ոսկորի կտորը, ինքնիրեն հարց կու տայ, թէ ինչո՞ւ արդեօք Հենգելը չի գիտնար:

Կ'անցնին չորս շաբաթներ, եւ Հենգելին մատը միշտ կը մընայ այդպէս նիհար ու բարակ. ա՛լ ծեր կնիջ համբերութիւնը կը սպառի.

— Կրետել, — կը պոռայ, — շո՛ւտ, գնա ջուր բեր, կ'ուզէ գեր ըլլայ, կ'ուզէ նիհար, ես այլեւս չեմ կրնար համբերել, վաղը առաւօտեան պէտք է մորթեմ Հենգելը եւ ուտեմ...:

Կրետելը այնքա՛ն կը մտատանջուի, այնքա՛ն կը մտատանջուի որ արցունքները ջուրի նման կը հոսին աչքերէն վար.

— Ողորմած Աստուած, դուն մեզի օգնութեան հասիր, — կ'աղերսէ ան, — երանի թէ անտանին մէջ մեզ գազանները բզբտած ըլլալին, գոնէ քոյր-եղբայր միասին կը մեռնէինք...:

Իսկ ծեր կինը, անտարբեր շեշտով մը, կ'ըսէ Կրետելին.

— Պարապ տեղ դուն քեզ մի՛ տանջեր, եղածը եղեր է, ալ աղաչել-պաղատիլ անօգուտ է:

Առաւօտուն, երբ Կրետելը կ'ելլէ, կաթսան ջուր լեցնելու եւ կըրակին վրայ դնելու համար.

— Նախ եւ առաջ, խմորեղէն մը պատրաստենք, ես արդէն փունը վառեր եմ, — կ'ըսէ ծեր կինը, Կրետելը տանելով փուռին մօտ: Յետոյ՝ փուռին դուռը բանալով եւ խեղճ աղջնակը աւելի առաջ մղելով, կ'ըսէ անոր.

— Ներս մտիր, նայէ, թէ փայտերը լաւ կը վառի՞ն. տեսնենք՝ խմորը գնդելու ժամանակը եկա՞ծ է...:

Ծեր կինը կ'ուզէր այդ ձեւով Կրետելը հրել, խորովել փուռին մէջ եւ ուտել, սակայն աղջնակը անմիջապէս կը հասկնայ չար կախարհին դիտաւորութիւնը:

— Ես չեմ գիտեր, ինչպէ՞ս կը մտնեն փուռին մէջ, — կը սպասխանէ ծեր կնոջ:

— Յիմա՛ր, անասուն, — կը բարկանայ չար կախարհը, — չե՛ս տեսներ փուռին հսկայ բերանը, ահա՛, քիչ կը մնայ որ ես ալ մէջը մտնեմ...- ու ցատկոտելով կը մօտենայ փուռին եւ գլուխը կ'երկարէ ներս: Առիթէն օգտուելով, Կրետելը անմիջապէս զան կը հրէ եւ կը ձգէ փուռին մէջ ու նոյն արագութեամբ ալ կը փակէ փուռին դուռակը...

Ծեր կինը կը սկսի ոռնալ եւ աղաչել, բայց Կրետելը՝ առանց կարեւորութիւն ընծայելու անոր ճիչերուն, կը վազէ եղբօրը մօտ եւ արագօրէն բանալով հաւնոցին դուռը, կ'աղաղակէ.

— Հենգել՛, Հենգել՛, ազատեցա՛նք, չար կախարհը արեցաւ, մոխրացաւ...

Հենգելը՝ բաց վանդակէն խոյս տուող թռչունի նման՝ կը սը-

լանայ դուրս: Քոյր եւ եղբայր իրարու վիզ կը նետուին եւ խելայեղօ-
րէն իրար կը համբուրեն, քանի որ իրար ողջ առողջ վերագտեր են:

Յետոյ՝ ձեռք ձեռքի տուած՝ կը մտնեն ծեր կնոջ տնակը. բայց
ի՛նչ տեսնեն. ամէն անկիւն՝ մարգարիտներով եւ այլազան թանկա-
զին քարերով լեցուն սնտուկներ...:

— Ասոնք մեր տունի առջեւ նետուած խիճերէն լաւ են, - կ'ըսէ
Հենգել, թանկագին քարերը լեցնելով գրպաններուն մէջ:

— Ես ալ քիչ մը քար տանիմ հետս, - կը միջամտէ Կրետել եւ
մարգարիտները կը լեցնէ փէշին մէջ:

— Հիմա մեկնինք, - կ'ըսէ եղբայրը - քանի լոյս է, պէտք է
հեռանանք այս կախարդուած անտառէն:

Կ'երթան, կ'երթան եւ կը հանդիպին գետակի մը.

— Հիմա ինչպէ՞ս պիտի անցնինք այս գետակը, - կը հարցնէ
Հենգելը: - Ո՛չ կամուրջ կայ եւ ոչ ալ ուրիշ միջոց...:

— Գոնէ նաւակ մը ըլլար, - կ'ըսէ Կրետել, ու մէկէն կը նկատէ,
թէ բադիկ մը կը լողայ գետակի ջուրերուն մէջ, ու խօսքը անոր ուղ-
ղելով, կը կանչէ՝

Բադի՛կ, բադի՛կ, սիրո՛ւն բադիկ,

Լողա՛, լողա՛ եկուր մօտիկ,

Շուարեր ենք Հենգելն ու ես

Մէջքիդ վրայ այն կողմ տար մեզ:

Բադիկը կը մօտենայ ափին: Հենգելը կը նստի անոր մէջքին
եւ կը կանչէ քոյրը որ ան ալ տեղ գրաւէ պոչին վրայ:

— Ո՛չ, - կը պատասխանէ Կրետել, - բադիկը չի կրնար եր-
կուքս միասին շալկել, շատ ծանր կ'ըլլայ, աւելի լաւ է որ մէկ առ
մէկ տանի մեզ:

Բարի թոշունը կը կատարէ Կրետելին խնդրանքը: Երբ քոյր եւ
եղբայր կ'անցնին միւս ափը եւ քիչ մը ճամբայ կը կտրեն, կը նկա-
տեն թէ այդ անտառը ծանօթ է իրենց, եւ առանց որեւէ դժուարու-
թեան, կը գտնեն իրենց հօրենական տնակը: Սրընթաց կը վազեն
ներս ու կը փաթթուին իրենց հօր վիզը:

Պէտք է ըսել որ խեղճ հայրն ալ հանգիստ վայրկեան մը չէր
ունեցած այն օրէն ի վեր երբ իր երեխաները ձգեր էր այդ անտառին
մէջ. խորթ մայրը մեռեր էր վաղուց:

Կրետելը վար կ'առնէ գոգնոցին փէշը եւ մարգարիտներն ու
թանկագին քարերը կը հոսին տնակին մէջ: Հենգելը իր կարգին,
գրպանէն կը հանէ իր պահած մարգարիտները եւ զանոնք բոլո բոլո
կը թափէ չորս դին:

Այդ օրուրէն ասդին, ծերունին եւ իր զաւակները այլեւս որեւէ
հոգ չեն ունենար ու կ'ապրին ուրախ եւ երջանիկ, երկա՛ր, շա՛տ
երկար տարիներ...:

ՍԱԳ ԱՐԱԾՈՂ ԱՂԶԻԿԸ

Կար ու չկար, պառաւ մը կար: Այս պառաւը կ'ապրէր իր սագերուն հետ, անտառապատ լեռներու վրայ կորսուած տնակի մը մէջ:

Ամէն օր, այս պառաւը ձեռնափայտին յենելով՝ կ'երթար անտառ, իր սագերուն համար խոտ եւ պտուղ հաւաքելու: Եւ ինչ որ գտներ, կը շալկէր ու կը բերէր տուն:

Զինք այդ վիճակին մէջ տեսնող մը, անպայման պիտի տարուէր խառնելու, թէ այս կորաքամակ պառաւը ո՛ր որ է, պիտի իյնայ եւ ճգմուի այդքան ծանր բեռան մը տակ...: Սակայն պառաւը ոչ միայն ողջ եւ առողջ կը հասներ տուն, այլ ճանապարհին վրայ, եթէ անցորդի մը հանդիպելու ըլլար, ուրախ ուրախ կը բարեւէր:

— Բարի՛ օր, եղբայր ջան, կը տեսնե՞ս այսօր օդը ի՞նչ աղուոր է: Հը՛, կ'երեւի կը զարմանաս, թէ ինչպէ՞ս այս ծեր վիճակովս այսքան բեռ շալկեր եմ: Ի՞նչ կրնանք ընել, ամէն մարդ ինք պետք է շալկէ իր բեռը:

Մարդիկ չէին սիրեր հանդիպիլ այս պառաւին, եւ ատոր համար ալ, կը փոխէին իրենց ճամբան: Եթէ պատահէր որ անցորդները հայր եւ որդի ըլլային, հայրը անպայման պիտի զգուշացներ իր զաւակը, անոր ականջին փսփսալով:

— Կը տեսնե՞ս այս պառաւը, հեռո՛ւ կեցիր անկէ, կախա՛րդ է:

Առաւօտ մը, գեղադէմ երիտասարդ մը կ'անցնի այդ անտառէն, ուր՝ արեւը կը շողշողայ, թռչունները կը ճողողեն, գեփիւղը անոյշ անոյշ կը փչէ եւ ծառերուն տերեւները կը սըւսըւան:

Յանկարծ երիտասարդը կը տեսնէ կորաքամակ պառաւը որ, ծառերուն տակ, մանգաղով խոտ կը հնձէ եւ զայն կը տեղաւորէ իր

գոգնոցին մէջ, մինչ գետին դրուած իր երկու զամբիւղները արդէն կը յորդին պտուղներով:

— Այդքան բան ինչպէ՛ս պիտի տանիս, մամի՛կ,- կը հարցնէ երիտասարդը:

— Ուզեմ-չուզեմ պիտի տանիմ, որդի՛ ջան,- կը պատասխանէ պառաւը,- ուրիշ ճար չունիմ, հարուստը անշուշտ ասանկ գործ ընելու կարիքը չունի, աղքատն ալ ուրիշ ելք չունի...: Ու տեսնելով թէ երիտասարդը կանգնած կը մնայ իր կողքին, ծեր կինը կ'աւելցնէ.- Հը՛, ի՞նչ կը մտածես, ինծի չե՛ս օգներ քիչ մը. կոնակդ շիփ-շիտակ է, ծունկերդ ալ՝ առո՛ղջ: Քեզի նման երիտասարդի մը համար, այս ամբողջ բեռը ոչինչ է: Արդէն, իմ տնակս ալ շատ հեռու չէ, ճիշդ այս սարի ետեւի հովիտին մէջ կը գտնուի, շուտ կը հասնինք:

Երիտասարդը կը մեղքնայ պառաւին.

— Թէեւ իշխանորդի եմ ես,- կ'ըսէ ան,- սակայն սիրո՛վ կը վերցնեմ քու բեռդ, որպէսզի քեզի ցոյց տամ, թէ միմիայն գիւղացին չէ որ կրնայ բեռ շալկել:

— Լա՛ւ, ուրեմն, ապրի՛ս. եղած չեղածը մէկ ժամուայ ճամբայ է, քեզի նման երիտասարդի մը համար ոչի՛նչ բան է: Հա՛, չմոռնաս վերցնել նաեւ այս երկու զամբիւղ խնձորն ո՛ւ տանձը:

Հազիւ լսած թէ մէկ ժամուայ ճամբայ պիտի կտրէ, երիտասարդ իշխանը կ'իյնայ վարանումի մէջ. բայց պառաւը իրեն առիթ չի տար մտածելու. խոտի կապոցը կը դնէ անոր կոնակը եւ զամբիւղներուն կանթերն ալ կ'անցընէ անոր թւերուն.

— Տեսա՛ր, ի՛նչ թերթի է,- կ'ըսէ անոր:

— Ո՛վ կ'ըսէ որ թերթի է...- կը տնքայ երիտասարդը ծանր բեռան տակ: - Կապոցը այնքա՛ն ծանր է, որ կարծես քար կայ անոր մէջ, իսկ զամբիւղներուն մէջ ալ կ'երեւի՝ փոխանակ խնձոր ու տանձ դրնելու, կապար լեցուցեր ես, քիչ կը մնայ որ մէջքս երկու կտոր ըլլայ: Ծունչս պիտի կտրի հիմա...:

Երիտասարդը կը փորձէ զամբիւղները ձգել գետին, սակայն պառաւը կը սկսի ծիծաղիլ անոր վրայ.

— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ես ա՛ն ծեր վիճակովս ամէն օր այսքան ծանրութիւն կը շալկեմ, իսկ ինք՝ թէեւ երիտասարդ, չի կրնար մէկ անգամ իսկ տանիլ այս բեռը: Խօսքով կտրի՛ճ, գործով՝ ոչի՛նչ: Ամօ՛թ քեզի, ի՛նչ քարացեր՝ կեցեր ես, ոտքերդ չշարժե՛ս...: Քանի որ լանձն առիր տանիլ այս բեռը, ուրեմն՝ պիտի տանիս, հասկցա՛ր...:

Այնքան ատեն որ ճամբան հարթ-հաւասար է, երիտասարդը շատ դժգոհելու պատճառ չունի. բայց հազիւ թէ գառիվերը կը սկսի, իշխանագունը արիւն-քրտինքի մէջ կը մնայ, կ'աղաչէ ու կը պաղատի.

— Մամի՛կ, ա՛լ չեմ կրնար քալել, քիչ մը շունչ առնեմ...:

— Սպասէ՛,- կը պատասխանէ պառաւը- երբ մեր տնակը հաս-

նինք, հոն ուզածիդ չափ կը հանգստանաս: Այս ըրածիդ փոխարէն, որ մը, հաւանաբար վարձատրուիս, բայց հիմա՝ քալէ նայինք:

— Դուն իրաւ որ խիղճ չունիս եղեր, ա՛յ պառաւ,— կը բարկանայ երիտասարդը եւ կը փորձէ կոնակի բեռը վար նետել. բայց կապոցը այնպէ՛ս փակեր է անոր կոնակին, որ կարծես թէ իր մարմնին մաս կը կազմէ ծնած օրէն իվեր: Աջ կը դառնայ, ձախ կը դառնայ, սակայն անկարելի կ'ըլլայ ձերբազատուիլ այդ բեռէն: Իսկ պառաւը կը ծիծաղի, ուրախութենէն աջ ու ձախ ցատկոտելով:

— Ինչո՞ւ, այդպէս կը բարկանաս, երիտասարդ,— կը հարցնէ պառաւը,— եղածն ի՞նչ է որ ատանկ հնդկահաւի նման կարմրեր ես. աւելի լաւ է, որ քեռդ հանգի՛ստ տուն հասցնես, ես գիտեմ, թէ քեզ ինչպէս պիտի վարձատրեմ:

Խեղճ երիտասարդը ի՞նչ կրնայ ընել այլեւս. ուզէ-չուզէ պիտի ենթարկուի իր բախտին եւ հետեւի պառաւին:

Եւ քանի՛ կը յառաջանան, այնքա՛ն աւելի պառաւը կը դառնայ ժիր եւ առոյգ ու կ'արագացնէ իր քայլերը, մինչ երիտասարդին ոտքերը հետզհետէ աւելի կը դանդաղին՝ բեռան ծանրութեան տակ: Ու կարծես այդքանն ալ բաւական չըլլար, ահա պառաւը մէկ ոստումով կ'ելլէ կապոցին վրայ եւ կը նստի երիտասարդին կոնակը:

Արտաքուստ, պառաւը թէեւ նման էր չոր փայտիկի, սակայն հաստ ու գիրուկ գեղջկուհիէ մը՝ աւելի ծանր կը ճնշէր երիտասարդի կոնակին վրայ:

Երիտասարդին ծունկերը կը սկսին դողդղալ, կ'ուզէ շունչ մը առնել, բայց հագիւ թէ կանգ կ'առնէ, պառաւը իր ճպտտով ամուր կը զարնէ անոր ոտքերուն:

Այսպէս, ախով-վախով, հառաչելով, երիտասարդը շնչապառ՝ կը բարձրանայ սարը եւ վերջապէս կը հասնի պառաւին տունը, ուր՝ քիչ կը մնայ որ յոգնութենէն աւանդէ իր հոգին:

Երբ կը տեսնեն պառաւը, սագերը կը թափահարեն իրենց թեւերը, կ'երկարեն իրենց վիզերը եւ ուրախ-ուրախ աղմկելով կը վազեն յառաջ: Յանկարծ սագերու ետին կ'երեւի ամրակազմ եւ բարձրահասակ, այլանդակ եւ անճոռնի ծեր կին մը, որ ձեռքի գաւազանը շարժելով կը հարցնէ պառաւին.

— Մայրի՛կ, ի՞նչ պատահեցաւ քեզի, որ այսքան ուշացար:

— Ոչի՛նչ, աղջիկս,— կը պատասխանէ պառաւը,— ի՞նչ կրնայ պատահիլ ինձի: Անտառին մէջ՝ դիմացս ելաւ այս երիտասարդ պարոնը, որ ինչպէս կը տեսնես, ոչ միայն շալկեց իմ բեռս, այլ զիս ալ առաւ իր կոնակը. ես չէի ուզեր, բայց ինք շատ պնդեց: Իսկ ճամբան այնքա՛ն շատ կատակներ կ'ընէինք եւ կը ծիծաղէինք, որ չգիտցանք թէ ինչ շուտ հասանք տուն:

Վերջապես պառաւը կը ցատկէ երիտասարդի կոնակէն վար, յետոյ՝ կ'իջեցնէ կապոցն ու զամբիւղները: Ու փաղաքշական շեշտով մը կ'ըսէ երիտասարդին.

— Հիմա՝ նստիր տանը սեմին եւ հանգստացիր: Այս գործդ արժանի՝ է նուէրի, եթէ քիչ մը համբերես, նուէրդ կը ստանաս:— Ու դառնալով դէպի սագ արածող աղջիկը, կը սաստէ.

— Դուն հոս մի՛ կենար, աղուոր աղջիկս, երիտասարդի քով ասանկ կենալդ ամօթ է, ներս մտիր, վախճամ՝ պարոնը քեզի սիրահարի...:

Լսելով պառաւին այս խօսքերը, երիտասարդը կը մտածէ.

— Լա՛ւ, թէ խնդաս...: Սիրահարիլ այս «աղուոր»ի՛ն... ա՛յդ էր պակաս: Այս տգեղ դէմքով եթէ նոյնիսկ երիտասարդ աղջիկ դառնայ անկարելի՛ է այդ մասին մտածելն անգամ, ալ ո՛ր մնաց հիմա, իր այս վիճակին մէջ:

Պառաւը կը շոյէ եւ կը փայփայէ իր սագերը, կարծես իր երեխաներն ըլլալին անոնք, յետոյ՝ աղջկան հետ կը մտնէ իր տնակէն ներս:

Յոգնասպառ՝ երիտասարդը կ'երկնայ վայրի խնձորենիին տակ զետեղուած նստարանին վրայ: Օդը տաք է եւ բուրումնաւէտ: Չորս դին կը տարածուի ընդարձակ մարգագետին մը, լեցուն՝ կապոյտ եւ դեղին ծաղիկներով: Մարգագետինի մէջէն կ'անցնի արծաթափայլ առուակ մը, որուն ջուրերուն մէջ կը լողան սագերը:

— Ի՛նչ գեղեցիկ տեսարան,— կը բացագանչէ երիտասարդը,— Բայց այնքա՛ն յոգնած եմ, որ աչքերս չեմ կրնար բանալ: Քիչ մը քննանամ. ոտքերուն վրայ կենալու ուժ չէ մնացեր...:

Երիտասարդը հազիւ թէ կը փակէ աչքերը, պառաւը կու գայ եւ կ'արթնցնէ զինք.

— Ելի՛ր, դուն հոս չես կրնար մնալ, ճիշդ է, թէ ես քեզ բաւական չարչարեցի, բայց տակաւին ողջ ես եւ առողջ: Հիմա՝ քեզ պիտի վարձատրեմ. քեզի ո՛չ դրամ պիտի տամ, ոչ ալ գանձ, դուն ատոնց պէտք չունիս: Ահա թէ ինչու, քեզի պիտի տամ աւելի թանկագին բան մը...:

Ու պառաւը երիտասարդի ձեռքերուն մէջ կը դնէ ամբողջովին զմրուխտակերտ տուփիկ մը:

— Ա՛ն եւ պահէ այս տուփիկը՝ աչքիդ լոյսին նման.— կ'ըսէ պառաւը,— քեզի երջանկութիւն պիտի բերէ ան:

Մէկէն ինքզինք կայտառ եւ առոյգ զգալով, երիտասարդ իշխանը ոտքի կը ցատկէ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ պառաւին եւ ճանապարհ կ'իյնայ, այլեւս առանց ետին նայելու:

Երեք օր, երեք գիշեր ամալութեան մէջ թափառելէ ետք, երի-

տասարորդ վերջապէս կը հասնի մեծ քաղաք մը: Ինք քաղաքին ան-
ծանօթ, քաղաքն իրեն: Քաղաքի մուտքին՝ պահակները զինք կ'առ-
նեն եւ կը տանին թագաւորին մօտ: Պալատին մէջ՝ երիտասարդը
ծունկի գալով, կը խոնարհի թագաւորին առջեւ, ապա՝ գրպանէն կը
հանէ պառաւին նուիրած զմրուխտեայ տուփիկը եւ զայն կը դնէ թա-
գուհիի ոտքերուն տակ: Թագուհին կը հրամայէ որ երիտասարդը ելլէ
ոտքի եւ ինքնիր ձեռքով իրեն տայ այդ թանկագին նուէրը: Թագուհին
կ'առնէ եւ կը բանայ տուփիկը, սակայն հագիւ աչք մը նետած անոր
պարունակութեան, ուշաթափ կ'իյնայ գետին: Պալատականները ան-
միջապէս կը նետուին երիտասարդին վրայ, զայն ձերբակալելու մը-
տադրութեամբ, սակայն ճիշդ այդ րոպէին, թագուհին կը բանայ աչ-
քերը եւ կը հրամայէ իր պալատականներուն՝ որ ազատ ձգեն երիտա-
սարդը եւ անմիջապէս հեռանան:

Երբ առանձինն կը մնան, թագուհին աղի արցունք թափելով
կը պատմէ երիտասարդին.

— Ես ինչ ընեմ այս փառքն ու ճոխութիւնը, երբ ամէն առա-
ւօտ կ'արթննամ արտասուելով եւ ամէն իրիկուն անկողին կը մտնեմ
արցունք թափելով: Ես՝ երեք աղջիկ ունէի. փոքր աղջիկս այնքան
սիրուն էր, որ տեսնողը անպայման կ'ըսէր.՝ աղջիկ չէ սա, այլ իս-
կական հրաշք: Ձիւնի նման սպիտակ եւ խնձորածաղիկի պէս կարմիր
էին անոր այտերը, իսկ մազերը՝ արեւաշողի նման փայլփլուն: Եթէ
լար՝ արցունքի տեղ, աչքերէն կը թափէին ակ ու մարգարիտ: Երբ
տասնհինգ տարեկան եղաւ, հայրն իր մօտ կանչեց իր երեք աղջիկ-
ները: Երբ ներս մտաւ փոքր աղջիկս, բոլոր նայուածքները հիացու-
մով սեւեռեցան անոր վրայ. կարծես երկինքէն արեւն է որ իջեր էր
վար:

— Ջաւակներս,՝ ըսաւ թագաւորը,՝ ես չեմ գիտեր, թէ ե՛րբ
պիտի աւանդեմ հոգիս, ատոր համար ալ կ'ուզեմ այժմէն որոշել,
թէ ինչ պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրիդ բաժինը իմ հարստութենէս: Ես
գիտեմ, թէ դուք բոլորդ ալ կը սիրէք զիս, սակայն մեծագոյն բաժինը
պիտի ստանայ ա՛ն որ զիս կը սիրէ ամէնէն աւելի: Հիմա՝ ըսէք ին-
ծի, թէ ինչպէս կը սիրէք զիս, որպէսզի ես ալ ձեր խօսքերէն դա-
տելով, գիտնամ թէ ինչքան կը սիրէք զիս:

Մեծը պատասխանեց.

— Ես քեզ կը սիրեմ ամենաքաղցր շաքարի նման:

Միջնեկը ըսաւ.

— Ես քեզ կը սիրեմ ամենագեղեցիկ հագուստի չափ:

Փոքր աղջիկս լուռ էր: Թագաւորը հարցուց անոր.

— Իսկ դու, իմ ամենասիրելի աղջիկս, դու՞ն որքա՞ն կը սիրես զիս:

— Չեմ գիտեր, հայրիկ, — պատասխանեց աղջիկը, — քեզի հանդէպ զգացած սէրս, ես ոչ մէկ բանի հետ չեմ կրնար բաղդատել:

Սակայն հայրը ստիպեց զինք որ անպայման պատասխան մը տայ. այն ատեն փոքր աղջիկս ըսաւ.

— Ամենալաւ կերակուրն անգամ ինծի համար համ չունի առանց աղի: Ուրեմն ես քեզ կը սիրեմ աղի չափ:

Թագաւորը այս որ լսեց, սաստիկ զայրացաւ եւ գոռաց.

— Այդպէ՛ս, լա՛ւ...: Քանի որ դուն զիս աղի չափ կը սիրես, ապա ուրեմն քու վարձատրութիւնդ ալ կ'ըլլայ միմիայն աղ:

Ու ան իր թագաւորութիւնը բաժնեց երկու մեծ աղջիկներուն միջեւ, ապա՝ հրամայեց իր ծառաներուն, որ փոքր աղջկան կոնակը կապեն տոպրակ մը աղ եւ տանին ու նետեն վայրի անտառի մը խորը: Բոլորս ալ խնդրեցինք, աղաչեցինք որ թագաւորը ներող գրտուի, սակայն անկարելի եղաւ մեղմել անոր զայրոյթը:

Ախ, տեսնէիք ինչպէ՛ս կու լար փոքր աղջիկս մեզմէ բաժնուելու պահուն: Ամբողջ ճանապարհը ցանցնուած էր աչքերէն թափած մարգարիտներով:

Հետագային, երբ մեղմացաւ իր բարկութիւնը, թագաւորը զըզջաց իր այդ որոշումին համար, խղճահարեցաւ եւ հրամայեց որ փրկուողն ու գտնեն մեր դժբախտ աղջիկը, բայց անօգո՛ւտ: Շատ ուշ էր այլեւս:

Ամէն անգամ որ կը մտածեմ, թէ վայրի կենդանիներ կրնան բըզըկտած ըլլալ աղջիկս, խելքս կը կորսնցնեմ: Յաճախ կը փորձեմ ես զիս մխիթարել այն յոյսով, թէ գուցէ ողջ է ան, գուցէ պահուրտեր է քարայրի մը մէջ, կամ ապաստան գտեր՝ գթասիրտ մարդոց մօտ:

Հիմա՝ երբ բացի ձեր նուիրած զմրուխտեայ տուփիկը, յանկարծ անոր մէջ տեսայ այն մարգարիտներէն, որոնք արցունքի տեղ կը թափէին իմ փոքրիկ աղջնակիս աչքերէն: Դուք պէտք է ինծի պատմէք, թէ այդ մարգարիտները ինչպէ՛ս ինկեր են ձեր ձեռքը...:

Երիտասարդը կը պատասխանէ թագուհիին.

— Ես այս մարգարիտները ստացեր եմ կախարդի նմանող պառաւ մը, որ զիս շատ չարչարեց: Սակայն ես ձեր պատմածին նման գեղեցիկ աղջիկ չեմ տեսած երբեք, եւ այդ մասին ալ որեւէ բան չեմ լսած ուրիշներէ:

Այն ատեն թագաւորն ու թագուհին կ'որոշեն ամէն գնով գրտուել այդ պառաւը, որպէսզի իմանան, թէ ուրկէ՞ ձեռք անցուցեր է այդ

մարգարիտները, այդ միջոցով իրենց կրտսեր աղջկան մասին լուր մը առնելու լոյսով:

Մինչ այդ, նստած՝ իր տնակին մէջ, պառաւը իլիկ կը մաներ: Մուրը իջեր էր, եւ օջախին մէջ այրող կոճղը մարելու վրայ էր: Յանկարծ դուրսը աղմուկ մը բարձրացաւ. սագերը տուն կը վերադառնային. հեղուէն կը լսուէր անոնց խուլ ճղճղոցը: Քիչ ետք ներս մտաւ պառաւին աղջիկը: Մայրը գլուխով նշան ըրաւ: Աղջիկը նստաւ մօրը կողքին. առաւ իլիկը եւ սկսաւ թել մանել այնպիսի՝ աշխուժութեամբ, որ կարծես երիտասարդուհի մը ըլլար: Այսպէս լուռ ու մունջ մէկ-երկու ժամ նստեցան քով քովի: Վերջապէս լուսամուտի կողմէն ձայն մը լսուեցաւ ու ներս նայեցան գոյգ մը կրակոտ աչքեր. ծեր բու մըն էր որ երեք անգամ կանչեց բո՛ւ-բու, բո՛ւ-բու, բո՛ւ-բու, եւ անհետացաւ:

Այն ատեն, պառաւը գլուխը թեթևօրէն շարժեց եւ ըսաւ.

— Ժամը հնչեց, աղջիկս, ինչ որ պիտի ընես՝ ըրէ՛:

Աղջիկը լուռ հեռացաւ: Գնա՛ց, գնա՛ց, հասաւ հովիտ մը, հոն տեսաւ ջրհոր մը, շուրջը՝ երեք կաղնի:

Լիալուսինը կանգներ էր սարերու կատարին եւ չորս դին ողորդեր էր այնպիսի առատ լոյսով, որ գետին ինկած ասեղն անգամ կարելի էր գտնել, լուսնի լոյսին տակ: Աղջիկը հանեց ցնցոտիները, հակեցաւ ջրհորին վրայ եւ սկսաւ լուացուիլ: Յետոյ՝ ցնցոտիները թաթխեց ջրին մէջ եւ փռեց լուսնի լոյսին տակ: Ու մէկէն՝ ա.դ. այլանդակ աղջիկը դիմափոխուեցաւ ու դարձաւ անմահ գեղուհի մը: Սպիտակ մագերը թափեցան եւ անոնց տակէն երեւան եկան ոսկեգոյն առատ վարսեր, որոնք արեւի շողերու նման հոսեցան եւ ծածկեցին իր մարմինը: Աչքերը կը փայլէին գոյգ մը աստղերու պէս, մինչ այտերը կը վառէին կարմիր խնձորածաղիկի նման:

Սակայն այդ գեղեցիկ աղջիկը շա՛տ տխուր էր: Ու ահա երեսն իվար ինկած՝ սկսաւ հեկեկալ: Արցունքի կաթիլները առատօրէն կը հոսէին անոր աչքերէն: Կրնար երկար մնալ այս վիճակին մէջ, եթէ յանկարծ մօտակայ ծառէ մը չլսուէր խշշոց մը, որուն յաջորդեց կոտորող ճիւղի մը չրխկոցը: Հրացանի ձայն լսած եղնիկի նման՝ ցընցուեցաւ աղջիկը, իսկոյն հագաւ ցնցոտիները եւ ակնթարթի մը մէջ անհետացաւ: Տերեւի նման դողալով, հասաւ իրենց տնակը. մայրը կը սպասէր տնակի սեմին. ուզեց պատմել պատահածը, սակայն պառաւը ըսաւ իրեն մեղմ ձայնով մը.

— Լա՛ւ, լա՛ւ, աղջիկս, ես ամէն բան գիտեմ, — ու պառաւը ներս մտաւ, վերստին վառեց կոճղը, վերցուց աւելը եւ սկսաւ աւել տնակը, աւելցնելով, — ամէն բան պէտք է մաս-մաքուր ըլլայ:

— Մամիկ, կէս գիշերին ինչո՛ւ տունը մաքրելու ելեր ես, հի՛ւր պիտի գայ, ի՞նչ է...:

— Գիտե՞ս, թե արդեն ժամն է, աղջիկս, - դիտել տուաւ պա-
ռաւը:

— Տակաւին կէս գիշեր չէ եղած: Ի՞նչ կայ...:

— Մոռցա՞ր, թե երեք տարի առաջ, ճիշդ ու ճիշդ այս օրուան
նման օր մը, եկար քովս. մեր պայմանաժամը վերջ գտաւ այսօր, կէս
գիշերէն ետք, մենք այլեւս միասին չենք կրնար ապրիլ:

Աղջիկը գունատեցաւ.

— Մամիկ ջան, զիս տունէդ վտարե՛լ կ'ուզես, - հարցուց: - Ո՛ր
երթամ ես, ո՛չ բարեկամ ունիմ, ոչ ալ ծանօթ: Մինչեւ հիմա ես բո-
լոր պահանջներդ կատարեր եմ, դուն ալ գորհ ես ինծմէ, ալ ինչո՞ւ
զիս այս տունէն դուրս դնել կ'ուզես...:

Պառաւը չէր ուզեր ամէն բան պարզել եւ խօսքը փոխեց.

— Ես այլեւս այս խրճիթին մէջ ապրիլ չեմ ուզեր, մտադիր եմ
հեռանալ, բայց հեռանալէս առաջ, կ'ուզեմ ամէն կողմ մաքրել եւ
սրբել: Գալով քեզի, դուն քու մասիդ մի՛ մտահոգուիր, դուն շուտով
հօրեմական տունդ պիտի վերագտնես, աւելին՝ իմ տալիք նուէրովս
ալ գորհ պիտի ըլլաս:

— Բայց, մամիկ, ի՞նչ պիտի պատահի ինծի, - կրկին հարցուց
աղջիկը:

— Նոյն բանը կրկնել մի՛ տար ինծի. զիս մի՛ խանգարեր,
ձգէ որ գործս վերջացնեմ: Առանց խօսելու գնա՛ սենեակդ, ցնցոտի-
ներդ հանէ, հագիր այն մետաքսեայ զգեստը որ վրադ էր, երբ ա-
ռաջին անգամ եկար հոս. հագի՛ր եւ սպասէ սենեակիդ մէջ, մինչեւ
որ ես կանչեմ քեզ:

Մինչ այս, մինչ այդ, թագաւորն ու թագուհին, երիտասարդ
իշխանն իրենց հետ առած, ճանապարհ ինկեր էին պառաւը գտնե-
լու համար:

Անտառին մէջ, երիտասարդը կը կորսնցնէ թագաւորն ու թա-
գուհին եւ կը ստիպուի առանձինն շարունակել իր ճամբան: Շատ
կ'երթայ, քիչ կ'երթայ, վերջապէս, կը գտնէ ուղիղ ճանապարհը, կը
քալէ՛, կը քալէ՛, բայց ահա օրը կը մթնի եւ անվտանգ քուն մը քաշելու
համար, երիտասարդը կ'որոշէ գիշերել ծառի մը վրայ, մտադրելով ա-
ռաւօտ կանուխ արթննալ եւ շարունակել իր ճամբան: Ուշ գիշերին, երբ
լիալուսինը կը շողալ երկնականմարին, երիտասարդը հեռուէն կը նկա-
տէ, թե ծեր կին մը կ'իջնէ լեռնէն վար: Թէեւ կինը առանց գաւազանի է,
սակայն կասկած չկայ, թե իրեն ծանօթ սագ արածող աղջիկն է ան:

— Օհօ՛, - կ'ըսէ երիտասարդը ինքնիրեն, - մէկը գտանք, մը-
նաց միւսը:

Սակայն երիտասարդը անակնկալի կու գայ երբ յանկարծ կը
տեսնէ, թե ա՛յդ այլանդակ կինը, մօտենալով ջրհորին, կը հանէ ցըն-

ցոտիները եւ կը լուացուի: Ու մէկէն՝ իր ապշահար աչքերուն դիմաց կը կանգնի ոսկեվարս, անմահ գեղուհի մը: Շունչը բռնած, երիտասարդը գլուխը կ'երկարէ ճիւղերուն մէջէն եւ հիացիկ կը դիտէ աղջիկը. բայց այնքան շատ կը ծռի, որ ճիւղ մը կը կոտորի: Աղջիկը անմիջապէս կը հագնի ցնցոտիները եւ եղնիկի մման թռչկոտելով, կ'անհետանայ:

Երիտասարդը անմիջապէս կը ցատկէ ծառէն վար եւ կը հետեւի անոր: Շատ կ'երթայ, քիչ կ'երթայ, մէկէն իր դիմաց, կը տեսնէ երկու թափառական ստուերներ: Դուն մի՛ ըսեր՝ թագաւորն ու թագուհին են եղեր անոնք: Հեռուէն պառաւի վառած կոճղին լոյսը տեսնելով, թագաւորն ու թագուհին բռներ են այդ լոյսին ուղղութիւնը:

Երիտասարդը անոնց կը պատմէ ջրհորին մօտ իր աչքերուն առջեւ պարզուած գեղեցիկ տեսարանը, յայտնելով այն վստահութիւնը, թէ անտարակոյս, այդ գեղուհին իրենց փնտռած աղջիկն է: Արագացնելով իրենց քայլերը, երեքով կը հասնին պառաւին տնակին առջեւ:

Գլուխները թաղած իրենց թելերուն տակ, սագերը կը քնանան տնակին չորս բոլորտիքը. ոչ մէկ շարժում, ոչ մէկ ձայն: Լուսամուտէն ներս աչք մը կը նետեն. պառաւը նստած իլիկ կը մանէ. տունը այնպէ՛ս մաքուր կը փայլի, որ կարծես հուրի-փերիներ կը բնակին հոն. բայց ո՛ր է իրենց աղջիկը...: Պահ մը ականջ կու տան, յետոյ սրտադող՝ կամացուկ կը ծեծեն լուսամուտը: Պառաւը կարծես իրենց կը սպասէր. անմիջապէս կը ցատկէ իր տեղէն եւ քաղցր ձայնով գիրենք ներս կը կանչէ.

— Եկէ՛ք, ներս եկէք, ես ձեզ կը ճանչնամ:

Երբ ներս կը մտնեն, պառաւը կ'ըսէ.

— Թագաւոր, ապրած կենաք, դուք այսօր ստիպուած պիտի չըլլայիք այսքան երկար ճանապարհ կտրելու, եթէ երեք տարիներ առաջ ձեր սիրուն եւ բարի աղջիկը այնքա՛ն անհրաւ կերպով ձեր տունէն դուրս հանած չըլլայիք: Այդ երեք տարիներու ընթացքին, ան սագ արածեց, սակայն որեւէ գէշ բան չսորվեցաւ, իր սիրտը մաքուր էր, եւ միշտ մնաց անարատ: Իսկ դուք արդէն ստացաք ձեր պատիժը, երեք տարի ապրեցաք ահուդողի, վիշտի ու տառապանքի մէջ: Պառաւը մօտենալով ներսի սենեակի դուռին, կը կանչէ.

— Աղջիկ ջան, դուրս եկուր:

Դուռը կը բացուի, մետաքսեայ զգեստը վրան՝ հոն կանգնած է թագաւորին կրտսեր աղջիկը. ոսկեայ մագերը այնպէ՛ս հոսեր են ուսերէն վար, աստղալոյս աչքերը այնպէ՛ս կը շողշողան, որ կարծես երկինքէն հրեշտակ մըն է իջեր վար:

Աղջիկը վազելով՝ կը նետուի հօրն ու մօրը գիրկը եւ կը սկսի կարօտով համբուրել գիրենք: Հայրն ու մայրը ուրախութեան արցունք-

ներ կը թափեն, մինչ երիտասարդ իշխանը ապշած կը դիտէ զիրենք: Հագիւ թէ կը նկատէ իշխանը, աղջիկը կը շիկնի կարմիր վարդի նման:

Այն ատեն թագաւորը կ'ըսէ:

— Աղջիկս, ես իմ թագաւորութիւնս արդէն բաժներ եմ, հիմա ի՞նչ պիտի տամ քեզի:

— Ան որեւէ բանի պէտք չունի, — կը միջամտէ պառաւը, — ես իրեն կը նուիրեմ ա՛յն արցունքի կաթիլները, որ ան թափեր էր ձեզի՛ համար: Իսկական մարգարիտներ են անոնք եւ անելի՛ թանկագին են քան ծովուն յատակէն հանուածները: Անոնք անելի արժէքաւոր են քան ձեր ամբողջ թագաւորութիւնը: Ինձի ըրած իր ծառայութեան փոխարէն, զինք կը վարձատրեմ իրեն ընծայելով նաեւ իմ այս տընակս:

Պառաւին այս ըսելն ու անհետանալը մէկ կ'ըլլայ: Յանկարծ տնակին պատերը կը ճոճուան եւ ակնթարթի մը մէջ՝ տնակը կը դառնայ շքեղ դղեակ մը: Ու հոն՝ կը բացուին արքայավայել սեղաններ մինչ բազմաթիւ ծառաներ՝ կը վազեն ան ու ձախ իրենց սպասարկելու համար՝ եւ սպիտակազգեստ երիտասարդուհիներ կը դառնան իրենց շուրջ:

Այն ատեն բոլորը կ'անդրադառնան, թէ պառաւը ոչ թէ չար կախարդ մը, այլ բարի ոգի մըն է եղեր: Անոր շնորհիւ է որ թագաւորի կրտսեր աղջկան արցունքները մարգարիտի կը վերածուին: Ա՛ն է պահեր թագաւորին փոքր աղջիկը՝ անոր դժբախտութեան ամբողջ տեւողութեան. ա՛ն է պաշտպաներ ու կերակրեր կախարդուած՝ եւ սագի վերածուած դժբախտ աղջիկները, որոնք հիմա՝ վերստին կը գտնէին իրենց մարդկային կերպարանքը: Այդ բարի ոգի պառաւն է դարձեալ որ առաջնորդեր է երիտասարդ իշխանին քայլերը դէպի թագաւորին դժբախտ աղջիկը:

Երիտասարդ իշխանն ու թագաւորին կրտսեր աղջիկը կ'ամուսնանան իրարու հետ ու մոռնալով իրենց անցեալի դառն օրերը, կ'ապրին ուրախ ու երջանիկ, բարի ոգի պառաւին պարգեւած այդ շքեղ դղեակին մէջ:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇՈՒՂԸ

Կայ եղեր, չկայ եղեր, միս-միսակ ապրող աշուղ մը կայ եղեր:

Օր մը այս աշուղը առանձնութենէն ձանձրանալով, անտառ կ'երթայ քիչ մը փոխուելու համար, սակայն հոս-հոն թափառելէն աւելի ձանձրանալով, կ'ըսէ ինքնիրեն.

— Օ՛ֆ, ասանկ չ'ըլլար, ձանձրոյթէս պիտի խենդեմա՛մ...: Ես պէտք է ինծի ընկեր մը գտնեմ որ անոր հետ բարեկամանամ:— Եւ ինքզինք՝ քիչ մը մոռնալու համար՝ սազն առնելով կը սկսի նուագել:

Նուագարանին քաղցր ձայնը կը տարածուի անտառին մէջ ու կը հասնի գայլի մը ականջին: Գայլը այնքա՛ն կը սիրէ այդ ձայնը, որ վազնէվազ կ'ելլէ անտառէն դուրս եւ հմայուած՝ կը կանգնի աշուղին առջեւ:

— Վարպետ ջան, այդ ի՛նչ լաւ կը նուագես եղեր: Ի՛նչ կ'ըլլայ, ինծի ալ նուագել կը սորվեցնե՛ս...:

— Ատկէ դիրին բա՛ն, — կը պատասխանէ աշուղը, — սիրո՛վ կը սորվեցնեմ, միայն թէ՛ ինչ որ ըսեմ քեզի, պէտք է անմիջապէս կատարես, համաձա՛յն ես:

— Գլխո՛ւս վրայ, — կը խոստանայ գայլը, — վարպետը՝ դո՛ւն ես, ես ալ՝ քու աշկերտդ:

— Քանի որ ատանկ է, ետեւէս եկուր, — կը հրամայէ աշուղը:

Աշուղն ու գայլը կ'երթան, կ'երթա՛ն եւ ճանապարհին կը տեսնեն փուռ ու ճեղքրտուած բունով ծեր կաղնի մը:

— Հիմա լաւ մտիկ ըրէ, ըսելիքս, — կը բացատրէ աշուղը, — եթէ իրապէս կ'ուզես նուագել սորվիլ, ամէն բանէ առաջ պէտք է թաթերդ դնես այս ճեղքին մէջ:

Գայլը առջեւի երկու թաթերը կը դնէ ծառի ճեղքին մէջ: Անմի-

ջապէս խոշոր քար մը վերցնելով՝ աշուղը այնպէս ուժով կը զարնէ գայլի թաթերուն, որ գազանին թաթերը կը մտնեն ճեղքին մէջ:

Ու գայլը կը դառնայ ծառին գերին:

— Դուն հոս կեցիր, մինչեւ որ վերադառնամ, - կ'ըսէ աշուղը գայլին:

Յետոյ՝ գլուխն առած՝ կ'երթայ պտղտելու անտառին մէջ, սակայն շատ չանցած, նորէն կը ձանձրանայ եւ կ'ըսէ ինքնիրեն.

— Օ՛ֆ, ասանկ չ'ըլլա՛ր, ձանձրոյթէս պիտի մեռնի՛մ, ինծի լաւ ընկեր մը պէտք է: Եւ ինքզինք քիչ մը մոռնալու համար, սազն առնելով, կը սկսի դարձեալ նուագել:

Յանկարծ աղուէս մը, ծառերուն մէջէն, դուրս կը հանէ իր գլուխը.

— Հիմա ալ՝ աղուէ՛ս...: Ես աղուէս ալ չեմ ուզեր, աղուէսին հետ ինչպէ՛ս կրնամ զբաղիլ, - կը հառաչէ աշուղը:

Իսկ աղուէսը աշուղին դիմաց կանգնելով, կ'ըսէ.

— Վարպետ ջան, այդ ի՛նչ լաւ կը նուագես եղեր, ի՛նչ կ'ըլլայ, ինծի ալ նուագել կը սորվեցնե՛ս...:

— Ինչու չէ, կը սորվեցնեմ, - կը պատասխանէ աշուղը, - պայմանով որ խօսքս մտիկ ընես:

— Վարպետը՝ դուն ես, ես ալ՝ քու աշկերտդ: Դուն հրամայէ, ես ալ գործադրեմ. - կ'ըսէ աղուէսը:

— Քանի որ ատանկ է, ետեւէս եկուր, - կը հրամայէ աշուղը:

Աղուէսը ուրախ-ուրախ կը հետեւի աշուղին: Ու կ'երթան, կ'երթան, կը մտնեն նեղ կածան մը՝ եզերուած բարձր ծառերով: Յանկարծ աշուղը թելերը կը բանայ եւ կածանի երկու կողմերուն վրայ գտնուող ծառերէն մէկական ոստ բռնելով՝ զանոնք կը ծռէ դէպի գետին, յետոյ՝ կը կանչէ աղուէսը.

— Հո՛ւս եկուր, սիրելի բարեկամ, աճապարէ՛, եթէ նուագել սորվիլ կ'ուզես, մէկ թաթդ ինծի տուր:

Աղուէսը կ'երկարէ ձախ թաթը: Աշուղը զայն կը կապէ ոստերէն մէկուն:

— Ծո՛ւտ, աջ թաթդ ալ տուր, զիս մի՛ սպասցներ, - կը պոռայ աշուղը, որ աղուէսին աջ թաթն ալ կապելով միւս ոստին, թող կուտայ երկու ճիւղերը եւ աղուէսին մարմինը կը սկսի ճօճիլ օդին մէջ:

— Դուն հոս կեցիր, մինչեւ որ ես վերադառնամ, - կ'ըսէ աշուղը աղուէսին եւ կը շարունակէ իր ճամբան:

Անտառին մէջ քիչ մըն ալ յառաջանալէ ետք, աշուղը դարձեալ կը տրտնջայ.

— Օ՛ֆ, այս ինչ կեանք է, նորէն ձանձրանալ սկսայ, ասոր ճար մը պէտք է, ես անպայման ընկեր մը կ'ուզեմ: Ու նորէն սազն առնելով, կը սկսի նուագել:

Մէկէն, ցատկոտելով, աշուղին դիմացը կ'ելլէ աղուոր նապաստակ մը...

— Աստուած իմ, այս անգամ ալ նապաստակ...: Ես նապաստակի հետ ալ ընկերանալ չեմ ուզեր, ինծի պէս մէկը նապաստակի մը հետ ինչպէ՞ս կրնայ բարեկամանալ:

Նապաստակը, ետեւի թաթերուն վրայ կանգնելով, կ'ըսէ աշուղին.

— Վարպետ ջան, այդ ինչ լաւ կը նուագես եղեր, ի՞նչ կ'ըլլայ, ինծի ալ նուագել կը սորվեցնե՞ս...:

— Սիրով, սակայն մէկ պայմանով. եթէ ըսածներս գործադրես կէտ առ կէտ... — կը պատասխանէ աշուղը:

— Վարպետը դո՛ւն ես, ես ալ՝ քու աշկերտդ, դուն հրամայէ, ես ալ գործադրեմ,- կ'ըսէ նապաստակը:

— Ուրեմն ետեւէս եկուր,- կը հրամայէ աշուղը:

Ու կ'երթան, կ'երթան, կը հասնին դաշտ մը, որուն կեդրոնը կանգնած է բարտի մը: Աշուղը գրպանէն հանելով չուան մը, անոր մէկ ծայրը կը կապէ ծառին, իսկ միւս ծայրը՝ նապաստակի վիզին.

— Անուշիկս,- կը գոչէ,- եկուր քսան անգամ դարձիր այս ծառին շուրջ, որպէսզի տեսնեմ, թէ ինչքան արագաշարժ ես:

Նապաստակը հետեւելով աշուղի ցուցմունքին, քսան անգամ կը դառնայ ծառին շուրջ: Չուանը կը փաթթուի ծառին եւ խեղճ անասունը որքան կը փորձէ ինքզինք ազատել, այնքա՛ն չուանը կը ցաւցնէ իր վիզը:

— Դուն հոս կեցիր մինչեւ որ ես վերադառնամ,- կ'ըսէ աշուղը եւ կը շարունակէ իր ճամբան:

Աշուղին մեկնումէն ետք, գալլը այնքա՛ն կը փորձէ, այնքա՛ն կը փորձէ ազատել իր թաթերը որ քարը հրելով, ծառը կրծելով վերջապէս կը յաջողի թաթերը ազատել կաղնիի ճեղքէն: Հազիւ ինքզինք ազատած՝ կը սկսի սրընթաց վազել աշուղին ետեւէն, զինք բռնելու եւ բզկ-բզկ ընելու համար:

Ծառերու ոստերէն կախուած աղուէսը տեսնելով գալլը, կը սկսի աղաչել լալահառաչ.

— Գալլ եղբայր, գալլ եղբայր, ի՞նչ կ'ըլլայ, օգնե՛ ինծի, ազատե՛ զիս այս փորձանքէն, աշուղը խաբեց զիս...:

Գալլը կը մօտենայ, ծառերուն ոստերը կը մօտեցնէ, չուանը կը կրծէ, կը կտրտէ եւ աղուէսը ազատելով՝ միասին կը հետապնդեն աշուղը իրենց վրէժը լուծելու համար անկէ:

Ու երկուքը միասին կ'երթան, կ'երթան եւ կը հանդիպին ծառին կապուած նապաստակին, եւ զայն ալ ազատելով, երեքով կը հետապնդեն իրենց թշնամին:

Մինչ այդ, թափառելով անտառին մէջ, աշուղը կը նուագէ

իր սազը որուն քաղցրալուր ձայնը կը հասնի փայտահատի մը, որ հըմայուած՝ գործը կիսատ կը ձգէ եւ կացինը տեղաւորելէ ետք գօտիին տակ, կու գայ աշուղին մօտ՝ անոր նուագը մտիկ ընելու համար:

— Վերջապէս ընկեր մը գտայ, — ուրախութեամբ կը բացագանջէ աշուղը՝ տեսնելով փայտահատը, — իմ փնտռածս մարդ էր եւ ոչ թէ վայրի կենդանի կամ անտառաբնակ անասուն:

Եւ իր գոհունակութիւնը արտայայտելու համար, աշուղը կը ըսկըսի նուագել այնքա՛ն քաղցր, այնքա՛ն աղուոր եղանակ մը որ փայտահատին սիրտը կը յորդի երանութեամբ: Ճիշդ այդ ըրպէին, հոն կը հասնին գայլը, աղուէսն ու նապաստակը: Նկատելով անոնց չար դիտաւորութիւնը, փայտահատը անմիջապէս կը բարձրացնէ իր կացինը եւ կը նետուի անոնց առջեւ:

— Ով որ համարձակի մօտենալ վարպետին, գիտցած թող ըլլայ որ ինծի հետ գործ պիտի ունենայ, — կը բացագանջէ ան:

Այս լսելով՝ գայլը, աղուէսն ու նապաստակը՝ սարսափահար, կը փախչին դէպի անտառին խորերը: Այն ատեն, իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար, աշուղը սրտագրաւ եղանակ մըն ալ կը նուագէ, ապա՝ կը բռնէ իր տան ճամբան: Ուշ գիշերին տուն հասնելով, սազը կը կախէ պատէն եւ կը մտնէ անկողին, սակայն, հակառակ շատ յոգնած ըլլալուն, քունը չի գար, որովհետեւ գայլին, աղուէսին եւ նապաստակին պատկերը անընդհատ կը դառնայ իր մտածումին մէջ:

Յանկարծ, լուսամուտին տակ, գայլը, աղուէսն ու նապաստակը ձայն ձայնի տալով՝ կ'ոռնան միաբերան՝

Ճըզը, վըզը, չար վարպետ,
Խնդիր ունինք քեզի հետ,
Դուն ուզեցիր մեզ տանջել,
Անօգուտ է ալ կանչել
Որեւիցէ օգնութիւն՝
Պիտի մնաս դուն անքուն...
Ճըզը, վըզը, չար վարպետ,
Խնդիր ունինք քեզի հետ...

Այսպէս՝ անասունները իրենց ձայնը ձգած՝ կ'ոռնան անդադար, մինչ սազն ալ պատին վրայէն կը սկսի ինքնիրեն նուագել, այնքա՛ն ողբալի եղանակ մը որ խեղճ աշուղը, յոգնասպառ եւ անքուն, չի գիտեր ո՛ր պահել իր գլուխը ալ չլսելու համար այդ աղմուկը:

Ծերերը կը պատմեն, թէ այդ օրուրնէ ասդին, ամէ՛ն գիշեր, աշուղին լուսամուտին տակ կը հնչէ նոյն աղմկալի երգը, որուն կը միանայ սագին տխուր եղանակը:

ՄՈՒՆՐՈՏԸ

Կար ու չկար մեծահարուստ մը կար, որուն կինը մահուան անկողինին մէջ կը գտնուէր:

Զգալով թէ ա՛լ մահամերձ է, կինը իր մօտ կանչել կու տայ իր մէկ հատիկ զաւակը եւ կ'ըսէ անոր.

— Աղջնա՛կս, եթէ միշտ այսպէս ազնիւ ու բարի մնաս, իմ մահէս ետք, Աստուած ամէն ատեն պիտի լսէ քու ձայնդ, իսկ ես ալ՝ երկինքէն պիտի հետեւիմ քեզի:

Այս խօսքերը հազիւ արտասանած, կինը կ'աւանդէ իր հոգին:

Աղջիկը կը սկսի ամէն օր այցելել մօրը գերեզմանը եւ դառն արցունքներ թափել անոր վրայ, ջանալով միշտ, մօրը խրատին հետեւելով, ըլլալ օրինակելի՝ իր ազնիւ ու բարի ընթացքով:

Օրերը կը յաջորդեն իրարու: Չմեռը կու գայ եւ ձիւնը իր ըսպիտակ սաւանով կը ծածկէ չորս դին, սակայն աղջիկը կը շարունակէ, հակառակ ցուրտին ու բութին, ամէն օր այցելել մօրը գերեզմանը:

Չմրան կը յաջորդէ գարունը եւ արեւը կը ստանայ նոր փայլ: Այն ատեն, հայրը կ'որոշէ խորթ մայր մը բերել տուն:

Այս խորթ մայրը ունի երկու աղջիկներ, որոնք արտաքուստ՝ անմեղ ու գեղադէմ, սակայն հոգիով՝ մէկը միւսէն չար ու նախանձոտ են, ա՛յն աստիճան որ հազիւ թէ կը հաստատուին մեծահարուստին տան մէջ, իրենց խորթ քրոջ կեանքը կը վերածեն կատարեալ դժոխքի:

— Դուն ի՞նչ իրաւունքով մեզի նմանիլ կ'ուզես եւ այս տան մէջ առանց աշխատելու պիտի ապրիս եղեր. հոս նայէ, բացի մեզմէ, այս տան մէջ ամէն մարդ պէտք է աշխատի, - կ'ըսեն անոնք իրենց խորթ քրոջը, եւ անոր վրայէն խլելով իր նոր հագուստներն ու կօշիկները, իրեն կ'հագցնեն հնամաշ քուրձեր եւ փայտեայ ոտնամաններ ու գինք կ'ուղարկեն խոհանոց: Ու դեռ այդքանով ալ չգոհանալով, անոնք կը սկսին ծիծաղիլ իրենց խորթ քրոջը վրայ, ըսելով՝

— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ինչ աղուոր հագուեր-շքուեր է այս մեր իշխանուհին:

Խեղճ աղջիկը առտուընէ մինչեւ իրիկուն ա՛լ վայրկեան մը հանգիստ չունէր խոհանոցին մէջ. կ'արթննար արեւուն հետ, կը ըսէր քուր կրել եւ կրակ վառել, կերակուր եփել եւ մաքրութիւն ընել, կարել եւ կարկտնել: Իսկ չար քոյրերը, փոխանակ քիչ մը մեղքնալու անոր, աւելի՛ կը ծաղրէին ու կը չարչարէին զինք, եւ ոչ միայն գետին կը թափէին անոր մաքրած ոսպն ու սիսեռը, այլ նաեւ կը ըստիպէին որ մէկ առ մէկ հաւաքէ եւ կրկին մաքրէ զանոնք:

Ուշ գիշերին՝ իր գործերը աւարտելէ ետք, յոգնած, սպառած վիճակի մէջ, քնանալիք տեղ մը չգտնելով՝ մեծահարուստին բարի եւ ազնիւ այդ աղջիկը հարկադրաբար կ'երթար եւ կը պառկէր մոխիրին վրայ, խոհանոցի կրակամանին դիմաց: Ահա թէ ինչու իր հնամաշ հագուստները միշտ մոխիրի մէջ թաթխուած կ'ըլլային:

Առիթէն օգտուելով, խորթ քոյրերը անոր անունը դրին Մոխրոտ...

Օր մը հայրը իր մօտ կը կանչէ երեք աղջիկները եւ կը յայտնէ անոնց, թէ ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէ, ապա՝ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ կը փափաքիք որ բերեմ իւրաքանչիւրիդ:

Խորթ աղջիկներէն մին կ'ըսէ.

— Ես գեղեցիկ հագուստներ կ'ուզեմ:

Միւսը կը պատասխանէ.

— Ես ալ մարգարտաշար մանեակ մը:

— Իսկ դո՛ւն, Մոխրոտ, դուն ի՞նչ կ'ուզես... - կը հարցնէ հայրը իր հարազատ աղջնակին, որ կանգներ է լուռ ու մունջ:

— Հայրի՛կ ջան, - կ'ըսէ Մոխրոտը, - վերադարձիդ ինծի բեր ծառի այն ճիւղը որ ճանապարհին պիտի զարնուի գլխարկիդ:

Խորթ աղջիկներուն համար գեղեցիկ հագուստներ, մարգարտաշար մանեակ մը եւ այլ գոհարեղէններ գնելէ ետք, հայրը կը բռնէ վերադարձի ճամբան:

Ճանապարհը կ'անցնի ծառաշատ դաշտի մը մէջէն: Յանկարծ ընկուզենիի մը ցածիկ մէկ ճիւղին զարնուելով, հօրը գլխարկը կ'իյնայ գետին: Հայրը կը յիշէ Մոխրոտին խնդրանքը. անմիջապէս կը կտրէ ընկուզենիին ճիւղը զայն նուէր տանելու համար իր աղջընակին:

Երբ տուն կը հասնի, հայրը թանկագին նուէրները կու տայ աղջիկներուն, իսկ ընկուզենիի ճիւղն ալ կը յանձնէ Մոխրոտին: Հօրը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, Մոխրոտը ընկուզենիին ճիւղը կը տանի եւ լալով կը տնկէ մօրը գերեզմանին վրայ: Այնուհետեւ, ամէն օր, Մոխրոտը իր անարատ արցունքներով կը ջրէ այդ ճիւղը,

որ կամաց կամաց կ'արմատաւորուի, կ'աճի եւ կը դառնայ դաւար ընկուզենի մը:

Մոխրոտը կը շարունակէ նոյն կանոնաւորութեամբ օրը երեք անգամ այցելել մօրը գերեզմանը, լալ ու աղօթել անոր վրայ: Ամէն անգամին, ձիւնասպիտակ գոյգ մը թռչուն կու գան թեւածել ընկուզենիին շուրջ եւ անմիջապէս կը կատարեն իր սրտէն բխած ամէն ցանկութիւն:

Օր մը, թագաւորը կ'որոշէ սարքել փառահեղ խնճոյք մը, անոր հրաւիրելով իր երկրին բոլոր գեղեցիկ աղջիկները, որպէսզի արքայագունը անոնց մէջէն ընտրէ իր հարսնացուն: Թագաւորին հրամանով, այդ խնճոյքը պիտի տեսէ երեք օր եւ երեք գիշեր:

Խորթ քոյրերը երբ կը լսեն, թէ իրենք ալ հրաւիրուած են այդ եռօրեայ խնճոյքին, չափազանց կ'ուրախանան, եւ Մոխրոտը կանչելով, կ'ըսեն անոր.

— Եկո՛ւր, Մոխրոտ, եկուր սանտրէ մեր մազերը, մաքրէ մեր կօշիկները եւ հագուեցուր մեզ, պիտի երթանք թագաւորին պալատը՝ արքայական խնճոյքին մասնակցելու համար:

Մոխրոտը անտրտունջ կը կատարէ քոյրերուն բոլոր պահանջները, բայց երբ փափաք կը յայտնէ, թէ կ'ուզէ ինք ալ մասնակից ըլլալ արքայական խնճոյքին եւ քոյրերուն ուրախութեան, խորթ մայրը ձայնը կը ձգէ.

— Միայն այդ պակաս էր, որ այդ աղտոտ վիճակովդ թագաւորի շքեղ պալատէն ներս մտնես: Նայեցէ՛ք, ասոր, ո՛չ շնորհքով հագուստ ունի, ոչ ալ մարդավայել կօշիկ, եւ տակաւին ելեր արքայական պարահանդէսին մասնակցիլ կ'ուզէ՛...: Աման մը լեցուն ոսպ թափեր եմ մոխիրին մէջ, եթէ երկու ժամէն ընտրես եւ մաքրես այդ ոսպերը, քեզ ալ կը տանինք մեզի հետ, այլապէս՝ կարելի չէ:

Այս խօսքերը լսելուն պէս, Մոխրոտը ետեւի դուռէն կը նետուի պարտեզ ու կը կանչէ.

Իմ ընկերներ, աղանիներ,
Ինձ օգնութեան շուտով հասէք,
Մոխիրն ինկած ոսպն հանեցէք,
Լաւը ինձի, միւսը՝ կերէք,
Իմ ընկերներ, աղանիներ...:

Հազիւ թէ կ'արտասանէ այս խօսքերը, յանկարծ, լուսամուտէն ներս կը մտնեն երկու աղանիներ, եւ անոնց կը հետեւի թռչուններու ամբողջ երամ մը: Ծլուրլալով՝ անոնք կ'իջնեն մոխիրին վրայ, ու, կըտ-կըտ, կըտ-կըտ իրենց կտուցներով կը սկսին ընտրել ոսպերը, փուճերը կու տալով, իսկ լաւերը դնելով ամանին մէջ: Մէկ ժամ

չանցած, ամբողջ ոսպը կ'ընտրեն եւ կ'անհետանան: Մոխրոտը ամանը գրկած՝ ուրախ-ուրախ կը վազէ խորթ մօրը քով եւ կ'ըսէ անոր.

— Հիմա զիս ձեզի հետ կը տանիք, չէ՞...

Խորթ մայրը կը պատասխանէ չոր ու ցամաք.

— Ինչպէ՞ս կարելի է քեզ պալատ տանիլ մեզի հետ...: Այս վիճակովդ, ոչ միայն դուն խափ-խայտառակ պիտի ըլլաս հոն, այլ մեզ ալ, քեզի հետ, ծաղր ու ծանակի առարկայ պիտի դարձնես...:

Մոխրատը կը սկսի լալ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, - կ'ըսէ խորթ մայրը, - մի՛ լար, եթէ կրցար երկու աման ոսպը մէկ ժամէն հատ-հատ մոխիրէն հանել եւ մաքրել, այն ատեն կ'ընկերանաս մեզի, եթէ չկրցար՝ չես գար:

Խորթ մայրը ինքնիրեն կը մտածէ, թէ անկարելի է որ Մոխրոտը կարենայ այդ գործը կատարել այդքան կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին: Ու այդ համոզումով ալ, ան երկու աման ոսպ կը թափէ մոխիրին մէջ, մինչ Մոխրոտը ետեւի դուռէն դուրս վազելով, կը կանչէ.

Իմ ընկերներ, աղանիներ,
Ինձ օգնութեան շուտով հասէք,
Մոխիրն ինկած ոսպն հանեցէք,
Լաւը ինձի, միւսը՝ կերէք,
Իմ ընկերներ, աղանիներ...:

Ու անմիջապէս, խոհանոցի լուսամուտէն ներս կը մտնեն երկու ճերմակ աղանիներ, որոնց կը հետեւի թռչուններու ամբողջ երամբ: Ծլուրլալով կ'իջնեն մոխիրին վրայ ու, կըտ-կըտ, իրենց կըտուցներով կը սկսին ընտրել ոսպը, փուռերը կուլ տալով, իսկ լաւերը դնելով ամանին մէջ: Մէկ ժամ չանցած, ամբողջ ոսպը կ'ընտրեն ու կ'անհետանան: Մոխրոտը ամանը գրկած՝ ուրախ-ուրախ կը վազէ խորթ մօրը քով, մտածելով, թէ ալ այս անգամ, անպայման զինք ալ պալատ կը տանին: Սակայն խորթ մայրը կը բացագանչէ.

— Ինչ կ'ուզես ըրէ, քեզ չենք կրնար տանիլ, անկարելի է, ո՛չ շնորհքով հագուստ ունիս, ոչ ալ մարդավայել կօշիկ, այս վիճակով ինչպէ՞ս կրնաս պալատ մտնել եւ պարել, ոչ միայն դուն խափ-խայտառակ կ'ըլլաս, այլ մեզ ալ, քեզի հետ ծաղր ու ծանակի առարկայ կը դարձնես...: Անկարելի է ըսի քեզի... հասկցա՛ր:

Երբ Մոխրոտը առանձին կը մնայ տունը, կը վազէ մօրը գերեզմանին մօտ, եւ ընկուզենիին տակ կանգնած՝ կը կանչէ.

Շարժէ՛ իմ ծառ, շարժէ՛ իմ ծառ,

Արծաթագոծ եւ ոսկեվառ

Հագուստներ տուր ինծի համար....:

Հազիւ արտասանած այս խօսքերը՝ ձիւնասպիտակ աղաւնիները ծառի վրայէն վար կը ձգեն արծաթագոծ եւ ոսկեվառ հագուստ մը եւ զոյգ մը կօշիկ: Մոխրոտը անմիջապէս կը հագնի զանոնք եւ կը վազէ դէպի պալատ: Արծաթագոծ եւ ոսկեվառ հագուստն այնքան գեղեցիկ էր, որ խորթ մայրն ու քոյրերը ոչ միայն չեն ճանչնար զինք, այլ հարց կու տան իրարու, թէ արդեօք ո՞ր թագաւորի աղջիկն է այդ գեղեցկուհին:

Արքայազունը հազիւ տեսած Մոխրոտը, իսկոյն կը մօտենայ, կը բռնէ ձեռքը եւ կը պարէ անոր հետ. այնուհետեւ երբեք չի ձգեր անոր ձեռքը: Ու այսպէս, արքայազունը եւ Մոխրոտը մինչեւ իրիկուն կը պարեն իրարու հետ, իսկ երբ երեկոյեան Մոխրոտը կը փափաքի մեկնիլ, արքայազունը կ'ըսէ անոր թէ ինք կ'ուզէ անձամբ ճանապարհ դնել զինք: Արքայազունը կը նպատակադրէր այդ ձեռով իմանալ, թէ որո՞ւն աղջիկն է այդ գեղեցկուհին: Սակայն ճանապարհին, Մոխրոտը խոյս կու տայ եւ կը մտնէ հօրը հաւնոցը: Արքայազունը կը սպասէ հոն մինչեւ որ կու գայ աղջկան հայրը.

— Իմ անծանօթ գեղեցկուհիս ձեր հաւնոցը մտաւ,— կ'ըսէ արքայազունը: Հայրը իր կարգին, կը սկսի հարց տալ ինքնիրեն, թէ ո՞վ կրնայ ըլլալ արդեօք այդ անծանօթ գեղեցկուհին: Ու միասին տակն ու վրայ կ'ընեն ամբողջ հաւնոցը, բայց ոչ մէկ հետք չեն գտներ հոն:

Դուն մի՛ ըսեր, Մոխրոտը հաւնոցի տանիքէն ցատկեր է միւս կողմը եւ ակնթարթի մը մէջ կանգներ է ընկուզենիին տակ. հոն՝ գեղեցիկ հագուստն ու կօշիկները հաներ եւ դրեր է մօրը գերեզմանին վրայ, եւ ձիւնասպիտակ աղաւնիները անմիջապէս եկեր ու տարեր են զանոնք: Այդ տեղէն, Մոխրոտը ինքզինք նետեր է խոհանոց եւ քուրջերը հագնելով՝ պառկեր է մոխիրին վրայ: Երբ խորթ մայրն ու քոյրերը տուն կը վերադառնան, կը տեսնեն թէ նախկինն նման, Մոխրոտը պառկեր է մոխիրին մէջ, մինչ ձեթի ճրագը կը շարունակէ մխալ անոր կողքին:

Արքայական որոշումով՝ խրախճանքը կը շարունակուի թագաւորական պալատին մէջ՝ յաջորդ օրն ալ: Հայրը, մայրը եւ քոյրերը, հագուած-ջքուած, դարձեալ կ'երթան պալատ, մինչ Մոխրոտը կը վազէ ընկուզենիին տակ եւ կը կանչէ.

Շարժէ՛ իմ ծառ, շարժէ՛ իմ ծառ,

Արծաթագոծ եւ ոսկեվառ

Հագուստներ տուր ինծի համար....:

Ձիւնասպիտակ թռչունները առաջուրնէ աւելի գեղեցիկ հագուստ մը կը նետեն վար: Երբ Մոխրոտը այդ նոր հագուստով կը մտնէ պալատէն ներս, բոլոր կոչնականները բերանաբաց կը դիտեն զինք...: Թագաւորի տղան, որ անհամբեր կը սպասէր Մոխրոտին, հազիւ թէ կը նկատէ անոր գալուստը, անմիջապէս ընդառաջ կը վազէ եւ բռնելով Մոխրոտի ձեռքէն, զինք կ'առաջնորդէ ներս: Ու ամբողջ խնճոյքի ընթացքին կը պարէ միմիայն Մոխրոտին հետ...:

Երբ մուրը կ'իջնէ, Մոխրոտը կ'աճապարէ տուն վերադառնալ, սակայն արքայազունը գաղտագողի կը հետեւի անոր քայլերուն, գիտնալու համար, անոր տան տեղը: Մոխրոտը վազելով կը նետուի իրենց տան ետեւի պարտէզէն ներս, եւ սկիւռի նման կը մագլցի մըրգառատ տանձենիին վրայ, պահուրտելով անոր ճիւղերուն մէջ: Արքայազունը ստիպուած՝ կը սպասէ հոն՝ մինչեւ որ տուն կը վերադառնայ Մոխրոտին հայրը եւ կ'ըսէ անոր.

— Այդ անծանօթ աղջիկը դարձեալ անհետացաւ ալստեղ, կարծեմ ձեր տանձենիին վրայ բարձրացաւ...:

Հայրը պահ մը կը կասկածի, թէ Մոխրոտը կրնայ ըլլալ արքայազունին փնտռած աղջիկը, եւ կացին մը բերել տալով, անմիջապէս կը կտրէ եւ գետին կը տապալէ տանձենին, սակայն ծառին վրայ ոչ ոք չգտնելով կը վազէ խոհանոց, ու կը տեսնէ թէ Մոխրոտը, ինչպէս միշտ, պառկեր է մոխիրին մէջ: Դուն մի՛ ըսեր, Մոխրոտը ծառին մէկ կողմէն բարձրացեր եւ միւս կողմէն վար է իջեր եւ նոր հագուստով ձիւնասպիտակ թռչուններուն յանձնելէ ետք, գացեր, պառկեր է մոխիրին մէջ:

Երբ հայրը, մայրը եւ քոյրերը երրորդ անգամ ըլլալով կ'երթան պալատ, թագաւորական խնճոյքին մասնակցելու համար, Մոխրոտը դարձեալ կը վազէ մօրը գերեզմանին քով եւ ընկուզենիին տակ կանգնած՝ կը կանչէ.

Շարժէ՛ իմ ծառ, շարժէ՛ իմ ծառ,

Արծաթագօծ եւ ոսկեվառ

Հագուստներ տուր ինծի համար...:

Այս անգամ, ձիւնասպիտակ թռչունները վար կը նետեն այնպիսի ճոխ ու շքեղ հագուստ մը, որուն նմանը աշխարհ ո'չ տեսեր է եւ ո'չ ալ պիտի տեսնէ, ինչպէս նաեւ զոյգ մը ոսկեծոյլ կօշիկ...:

Երբ Մոխրոտը այդ հագուստով եւ կօշիկներով կը ներկայանայ թագաւորական պալատ, զինք տեսնողները քիչ կը մնան, որ կորսնցնեն իրենց խելքը...: Արքայազունը անմիջապէս կը սկսի պարել անոր հետ եւ ա'լ թոյլ չի տար որ ռեւէ մէկը մօտենայ անոր:

Երբ մուրը կ'իջնէ, Մոխրոտը կ'աճապարէ հեռանալ. արքայազունը դարձեալ կ'ուզէ ընկերակցիլ անոր, սակայն Մոխրոտը այս անգամ ալ կը յաջողի անհետանալ:

Բայց այս անգամ արքայազունը նկատի ունենալով այդ հաւանականութիւնը, նախապէս հրամայեր է, որ կայչուն ձիւթ քսեն պալատի աստիճաններուն, այնպէս որ երբ Մոխրոտը աճապարանքով կ'իջնէ աստիճաններէն, ձախ կօշիկը կը կայչի ու կը մնայ աստիճաններուն վրայ:

Արքայազունը մեծ հիացումով կը վերցնէ ու կը պահէ այդ մանր ու սիրուն կօշիկը, եւ յաջորդ օրն իսկ կ'երթայ Մոխրոտին հօրը քով, որոշած ըլլալով՝ կնութեան առնել ա'յն աղջիկը, որուն ոտքը պիտի ըլլալ այդ ոսկեձոյլ կօշիկը:

Լսելով արքայազունին այս որոշումը, խորթ քոյրերը շատ կ'ուրախանան, քանի որ իրենց ալ ոտքերը մանր եւ սիրուն են: Մեծ քոյրը կը վազէ իր սենեակը եւ մօրը ներկայութեան կը փորձէ կօշիկը, սակայն մեծ ոտնամատը արգելք ըլլալով, անկարելի կ'ըլլայ ոտքը տեղաւորել անոր մէջ: Այն ատեն, մայրը դանակ մը տալով աղջկան, կ'ըսէ անոր.

— Շո՛ւտ, ա'ն այս դանակը եւ ոտքիդ մեծ մատը կտրէ, որպէսզի կարենաս թագուհի դառնալ...: Չմտածե՛ս թէ թագուհի դառնալէ ետք, հետիոտն կը պտըտիս...: Շուտ ըրէ, մի՛ վախճար:

Աղջիկը դանակը կը խլէ մօրը ձեռքէն եւ մեծ ոտնամատը կըտրելէ ետք, ոտքը կը տեղաւորէ կօշիկին մէջ. ապա՝ ցաւին դիմանալով, կը ներկայանայ արքայազունին:

Թագաւորի տղան, համոզուելով թէ ա'ն է իր հարսնացուն, զինք կը տեղաւորէ իր ձիուն քամակին, եւ կը սուրայ դէպի պալատ: Սակայն ճանապարհին, երբ կ'անցնի գերեզմանի քովէն, ընկուզեցի կատարին կը տեսնէ երկու ձիւնասպիտակ աղաւնիներ, որոնք կը կանչեն.

Աղուն՛ր տղայ, աչքդ բա՛ց,
Ոտքէն արիւն կ'իջնէ ցած...
Կը ստէ այս աղջիկը,
Իրը չէ այդ կօշիկը...:

Թագաւորի տղան ետ դառնալով, կը տեսնէ, թէ իրապէս աղջկան կօշիկէն արիւն կը հոսի: Իսկոյն, կը վերադառնայ աղջկան տունը եւ կ'ըսէ.

— Այս աղջիկը իմ հարսնացուն չի՛ կրնար ըլլալ, թող միւս քոյրը փորձէ կօշիկը:

Երկրորդ քոյրն ալ կը վազէ սենեակ, կօշիկը ոտքին փորձելու

համար. ոտնամատերը կը մտնեն կօշիկին մէջ, սակայն կրունկը անկարելի կ'ըլլայ տեղաւորել անոր մէջ: Մայրը դանակը տալով աղջկան, կ'ըսէ անոր.

— Շո՛ւտ, ա՛ն այս դանակը եւ կրունկէդ քիչ մը տաշէ, որպէսզի կարենաս թագուհի դառնալ...: Չմտածե՛ս թէ թագուհի դառնալէդ ետք, հետիոտն կը պտըտիս...: Շո՛ւտ ըրէ, մի՛ վախճար:

Աղջիկը կը տաշէ կրունկը եւ դժուարով ոտքը կօշիկին մէջ տեղաւորելէ ետք, կը ներկայանայ արքայագունին:

Արքայագունը կը մտածէ, թէ այս անգամ գտեր է իր հարսնացուն եւ աղջիկը տեղաւորելով իր ձիուն քամակին, կ'աճապարէ դէպի պալատ: Բայց երբ կ'անցնի գերեզմանին քովէն, ընկուզենիի կատարէն երկու ձիւնասպիտակ աղաւնիները դարձեալ կը կանչեն.

Աղուո՛ր տղայ, աչքդ բա՛ց,

Ոտքէն արիւն կ'իջնէ ցած...

Կը ստէ այս աղջիկը,

Իրը չէ այդ կօշիկը...:

Թագաւորի տղան աղաւնիներուն խօսքը մտիկ ընելով, կը տեսնէ, թէ իրապէս արիւն կը հոսի աղջկան ճերմակ գուլպայէն եւ կը կաթկթի կօշիկէն վար: Իսկոյն կը վերադառնայ աղջկան տունը եւ կ'ըսէ.

— Այս ալ չէ իմ իսկական հարսնացուն, դուք ուրիշ աղջիկ չունի՞ք...:

Հայրը կը պատասխանէ.

— Ո՛չ, ուրիշ աղջիկ չունինք, թէեւ պէտք է ըսեմ, թէ նախկին կնոջմէս ունեցեր եմ աղջիկ մը՝ Մոխրոտը, սակայն ան ձեզի վայել հարսնացու չի կրնար ըլլալ երբեք...:

Արքայագունը կը պնդէ անպայման տեսնել Մոխրոտը: Այն ատեն կը միջամտէ խորթ մայրը ըսելով՝

— Ո՛չ, անկարելի՛ է ձեր այդ պահանջը, իշխա՛ն, անոր վրանգութիւնը ամբարն աղտոտ է որ մարդու սիրտը տակնուվրայ կ'ըլլայ...:

Սակայն արքայագունը որեւէ առարկութիւն չի ընդունիր եւ կ'ուզէ ամէն գնով տեսնել Մոխրոտը:

Ստիպուած՝ Մոխրոտը երեսն ու ձեռքերը լաւ մը լուալէ ետք, կը ներկայանայ արքայագունին եւ կը խոնարհի անոր առջեւ: Անմիջապէս, արքայագունը կը հանէ ոսկեձոյլ կօշիկը, որպէսզի Մոխրոտը փորձէ զայն:

Տեղնուտեղը նստարանի մը վրայ տեղաւորուելով, Մոխրոտը փայտէ կոշտ ու կոպիտ կօշիկները կը հանէ, եւ կը հագնի ոսկեձոյլ կօշիկը որ ճիշդ ու ճիշդ իր ոտքին համար չափուած-ձեւուած էր...:

Ու երբ Մոխրոտը ոտքի կանգնած, ժպտելով կը նայի արքայազունի աչքերուն մէջ, յանկարծ արքայազունը կը ճանչնայ այն գեղեցկուհին որուն հետ երեք օր անընդհատ պարեր էր ինք:

— Ահա՛, վերջապէս գտայ ես իմ հարսնացուն,— կը բացագանջէ իշխանը:

Խորթ մայրն ու իր աղջիկները իրենց վախէն եւ նախանձէն կը դեղնին մեղրամոմի նման: Արքայազունը, իր ձիուն քամակին վրայ տեղաւորելով Մոխրոտը, կը սուրայ դէպի պալատ: Երբ կ'անցնի Մոխրոտի մօր գերեզմանին քովէն, ընկուզենիին վրայ թառած զոյգ մը ձիւնասպիտակ աղանիները կը մնչեն:

Աղուո՛ր տղայ, աչքդ բա՛ց,
Ոտքէն արիւն չ'իջներ ցած...
Ճիշդ իրն է այս կօշիկը,
Այս է փնտռածդ աղջիկը:

Երկու ձիւնասպիտակ աղանիները կ'իջնեն վար եւ կը թառին Մոխրոտի ուսերուն վրայ:

Արքայազունի եւ Մոխրոտի հարսանիքին ներկայ կ'ըլլան նաեւ խորթ քոյրերը, ա՛յն ակնկալութեամբ որ բախտը իրենց ալ կը ժպտի: Պսակի ընթացքին, մեծը Մոխրոտի աջին կը կանգնի, փոքրը՝ անոր ձախին: Մոխրոտի ուսերուն թառած աղանիները մեծին աջ աչքը կը փորեն, եւ փոքրին ալ՝ ձախ աչքը: Պսակէն վերադարձին, խորթ քոյրերը կը փոխեն իրենց տեղերը. այս անգամ ալ աղանիները մեծին ձախ աչքը կը փորեն, եւ փոքրին՝ աջ աչքը:

Այսպէս՝ զրկուելով իրենց տեսողութենէն, երկուքն ալ կը դառնան կոյր՝ իրենց չարսրտութեան պատճառով...:

ԼՈՒՍԵՐԵՍՆ

ՈՒ

ՎԱՐՊԵՐԵՍԸ

Կար ու չկար, աղքատ որբեայրի կին մը կար, որ կ'ապրէր փոքրիկ տնակի մը մէջ: Այդ տնակին առջեւ պարտեզ մը կար, եւ պարտեզին մէջ ալ՝ երկու վարդի թուփեր կային, մէկը սպիտակ վարդ կու տար, միւսն ալ՝ կարմիր:

Որբեայրի կինը ունէր վարդամման երկու աղջնակներ, մէկուն անունը Լուսերես էր, միւսինը՝ Վարդերես: Երկուքն ալ այնքա՛ն լաւ էին ու բարի, այնքա՛ն ազնիւ ու աշխատասէր, որ ամբողջ աշխարհի մէջ իրենց նմանը գտնել անկարելի էր: Լուսերեսը հանդարտ էր եւ քնքուշ, իսկ Վարդերեսը՝ կայտառ եւ աշխոյժ:

Վարդերեսը շա՛տ կը սիրէր վազվոտել դաշտերուն եւ մարգագետիններուն մէջ, ծաղիկ քաղել ու թոշուն հալածել: Լուսերեսը կը նախընտրէր մնալ տուն եւ օգնել մօրը, իսկ տունին մէջ գործ չեղած օրն ալ, գիրք կարդալ մայրիկին համար:

Երկու քոյրերն ալ այնքա՛ն իրար կը սիրէին, որ իրարմէ անբաժան էին գիշեր ու ցերեկ: Երբ Լուսերեսը կ'ըսէր.

— Մենք երբեք իրարմէ պէտք չէ բաժնուինք:

Վարդերեսը կը պատասխանէր.

— Որքան ատեն որ կ'ապրինք, մենք իրարմէ անբաժան պիտի մնանք:

Իսկ մայրը կ'աւելցներ.

— Միշտ իրարու հետ պէտք է կիսէք ձեր ունեցածը:

Յաճախ միասին կ'երթային անտառ, հոն խաղալու եւ վայրի պտուղներ քաղելու համար: Բարի անասունները առանց վախճալու կը մօտենային իրենց. նապաստակը անոնց ձեռքէն կ'ուտէր կաղամբի տերեւները, եղնիկը կ'արածէր իրենց կողքին, եղջերուն՝ անհոգ ու

զուարթ՝ կ'անցնէր անոնց քովէն, իսկ թռչունները կը թառէին անոնց ուսերուն վրայ՝ գեղգեղելու համար, իրենց քաղցրիկ երգերը: Երբ այսպէս զբաղած կ'ըլլային անտառին մէջ ու մութը կամաց կամաց կ'իջնէր, երկու քոյրերը իրար գրկած կը պառկէին մամուռին վրայ՝ մինչեւ լուսաբաց խոր քուն քաշելով այնտեղ: Իրենց մայրիկն ալ, գիտնալով ասիկա, բնաւ չէր մտահոգուեր:

Անգամ մը, երբ այսպէս, անտառին մէջ գիշերելէ ետք, Լուսերեսն ու Վարդերեսը առաւօտուն կը բանան իրենց աչքերը, կը տեսնեն ճերմակ եւ փայլփլուն հագուստներով սիրուն երեխայ մը, որ անխօս պահ մը կը ժպտի իրենց, եւ ապա՝ մէկէն կ'անհետանայ անտառին մէջ: Երկու քոյրերը ուշի ուշով կը նային իրենց շուրջը եւ կը նկատեն, թէ նախորդ գիշեր անգիտակցաբար եկեր եւ քնացեր են ճիշդ ու ճիշդ անդունդի մը եզրին: Ու վախը կը համակէ զիրենք, երբ կ'անդրադառնան որ եթէ մութին մէջ երկու քայլ ալ առաջ գացած ըլլային, անդունդն ի վար գլորած պիտի ըլլային...:

Տուն վերադառնալէ ետք, Լուսերեսն ու Վարդերեսը այն դէպքերը կը պատմեն իրենց մայրիկին:

— Այդ սպիտակազգեստ երեխան՝ անպայման ձեր պահապան հրեշտակն է, — կ'ըսէ մայրիկը, — բարի երեխաները միշտ պահապան հրեշտակ մը կ'ունենան:

Լուսերեսն ու Վարդերեսը իրենց մօր տնակը այնպէս մաքուր եւ կարգ կանոնով կը պահէին, որ տեսնողը կը հիանար:

Ամառը, Վարդերեսն էր որ տունին գործերը կարգի կը դնէր եւ ամէն առաւօտ, մօրը արթննալէն առաջ, փունջ մը ծաղիկ կը գետնէն դնէր անոր բարձին քով ու չէր մոռնար երբեք փունջին մէջ տեղադրելու՝ երկու վարդ, մէկը՝ սպիտակ, միւսը՝ կարմիր:

Զմեռը, Լուսերեսն էր որ կրակը կը պատրաստէր եւ պղինձէ կաթսան կը դնէր կրակին վրայ: Կաթսան այնպէս մաքուր սրբած կ'ըլլար, որ պղինձը ոսկիի պէս կը փայլփլէր:

Իրիկունները երբ ձիւնը փաթիլ փաթիլ կը տեղար, մայրը կ'ըսէր.

— Լուսիկ ջան, գնա՛ դուռին կղպանքը դիր: — Յետոյ՝ երեքը միասին կը նստէին բուխերիկին առջեւ. մայրը աղուոր պատմութիւններ կը պատմէր իր աղջիկներուն, որոնք մէկ կողմէ ուշադիր կ'ունկընդդէին եւ միւս կողմէ խնամքով թել կը մանէին: Իրենց կողքին՝ պառկած կ'ըլլար գառնուկը, իսկ իրենց ետին, թառին վրայ, գլուխը թաղած թւին տակ, սպիտակ աղանձին կը քնանար մշիկ-մշիկ:

Իրիկուն մը, երբ երեքը միասին նստած են կրակին առջեւ, յանկարծ դուռը կը զարնուի:

— Վարդիկ ջան, շուտ ելիր եւ դուռը բաց, — կ'ըսէ մայրը,

այս ժամուն եկողը անպայման անտուն ուղեւոր մըն է:

Վարդերեսը անվախ կ'երթայ դէպի դուռը, այն վստահութեամբ թէ եկողը խեղճ մարդ մըն է, բայց երեւակայեցէ՛ք... դուռին առջեւ կանգնած է հսկայ արջ մը, որ մէկէն գլուխը ներս կ'երկարէ: Սարսափահար՝ Վարդերեսը ճշալով ներս կը վազէ, մինչ վախէն՝ գառնուկը կը սկսի մայել, աղանիւն՝ կը թափահարէ իր թելերը, իսկ Լուսերեսը կը պահուրտի մօրը մահճակալի ետին:

Ջարմանալի բա՛ն, այդ արջը մարդու նման լեզու ունի եղեր:

— Ինչո՞ւ կը վախնաք, ինծմէ վախճալու պատճառ չունիք, - կ'ըսէ ան, - ես ձեզի վնաս տուող չեմ երբեք: Դուրսը՝ քիչ կը մնար որ ցուրտէն սառէի, եկայ որ ձեր մօտ տաքնամ:

— Վա՛յ, իմ խեղճ արջ եղբայր, - կը բացագանչէ մայրը, - եկո՛ւր, եկո՛ւր, կրակին մօտիկ պառկիր, միայն զգո՛ւշ եղիր որ մուշտակդ չայրես: Աղջիկներ, ո՛ւր պահուրտեր էք, հո՛ս եկէք, մի՛ վախնաք, արջ եղբայրը ձեզի ձեռք չի գարներ, արջ եղբայրը շա՛տ բարի է:

Լուսերեսն ու Վարդերեսը դուրս կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն եւ կամաց կամաց կը մօտենան արջին: Յետոյ՝ կը մօտենան նաեւ գառնուկն ու աղանիւն: Այն ատեն արջը կ'ըսէ.

— Երեխաներ, եթէ կրնաք, մուշտակիս կպած սա ձիւնը քիչ մը մաքրեցէք:

Աղջիկները կը վազեն, եւ աւելը բերելով՝ կը մաքրեն ու կը սըրբեն արջին մուշտակը: Արջը՝ գոհ եւ ուրախ՝ մրմոռալով կ'երկնայ կրակին առջեւ: Վարդերեսն ու Լուսերեսը շուտով կը մտերմանան իրենց հիւրին հետ, կը սկսին նոյնիսկ կատակներ ընել անոր հետ: Կը խաղան անոր մուշտակին հետ, կը քաշեն անոր ականջները, կ'ելլեն անոր կոնակին վրայ, գաւազանով մեղմօրէն կը ծեծեն գայն, իսկ երբ արջը կը սկսի մրմոռալ, երկու քոյրերը կը ճայթին խնդալէն: Արջն ալ, իր կարգին, կ'ուրախանայ, սակայն երբ շատ կը բարկացնեն զինք, կը մրթմրթայ:

— Զիս մի՛ տանջէք,

մի՛ չարչարէք,

Ա՛յ Լուսերես,

Ա՛յ Վարդերես,

Ձեր սիրելի

Փեսան ես եմ...

Երբ քնանալու ժամանակը կու գայ եւ աղջիկները կը մտնեն անկողին, մայրիկը կ'ըսէ արջին.

— Արջ եղբայր, դուն ալ օճախին առջեւ պառկէ, թէ՛ քամիէն

պատասպարուած կ'ըլլաս, թէ ալ աղուո՛ր մը կը տաքնաս հոն:

Հազիւ լուսցած, արջը կ'ելլէ ոտքի եւ ձիւնին մէջ գլոր-մլոր կ'երթայ դէպի անտառ: Այդ օրուրնէ սկսեալ, այս արջը սովորութիւն կ'ընէ՝ ամէն իրիկուն միեւնոյն ժամուն գալ որբեայրի կնոջ տունը, պառկիլ օճախին առջեւ եւ թոյլ տալ որ աղջիկները խաղան իրեն հետ ինչքա՛ն որ ուզեն: Իսկ աղջիկներն ալ, այնպէս մտերմացեր էին արջին հետ, որ իրիկունները մինչեւ որ ան տուն չգար, դուռը չէին փակեր:

Ձմրան կը յաջորդէ գարունը եւ երկիրն ամբողջ կը հագնի կանաճ զգեստներ: Այն ատեն, արջը կ'ըսէ Լուսերեսին.

— Է՛հ, հիմա արդէն ժամանակն է որ ես հեռանամ ձեզմէ, մինչեւ ամրան վախճանը դուք պիտի չտեսնէք զիս:

— Ո՛ւր կ'երթաս, արջ եղբայր, — կը հարցնէ Լուսերեսը:

— Պէտք է անտառ երթամ, որպէսզի իմ գանձերս եւ հարըս-տութիւններս պաշտպանեմ չար թզուկներուն կողոպուտին դէմ: Ձը-մեռը, երբ գետինը կը սառի, անոնք կ'անհետանան իրենց մթին քա-րայրներուն մէջ, բայց արեւը հազիւ թէ կը սկսի քիչ մը տաք-ցընել երկիրը, այդ անպիտանները կրկին մէջտեղ կ'ելլեն եւ ի՛նչ որ տեսնեն, կը գողնան ու կը տանին:

Լուսերեսը շատ կը տխրի քանի որ պիտի բաժնուի արջէն. երբ կը բանայ դուռը անոր առջեւ, յանկարծ արջին մուշտակը կը քսուի դուռի կղպանքին եւ փունջ մը մազ կը մնայ կախուած՝ անոր վրայ: Լուսերեսը կը նկատէ, թէ ոսկիի նման բան մը կը փայլփլի անոր մուշտակին տակ:

— Անպայման աչքիս այդպէս երեւցաւ, — կը մտածէ աղջիկը առանց կարեւորութիւն ընծայելու այդ պատահարին: Արջը կը շտապէ դէպի անտառ եւ կ'անհետանայ ծառերու ետին:

Օրերը կը յաջորդեն իրարու եւ առաւօտ մը, մայրը աղջիկները կ'ուղարկէ անտառ, որպէսզի երթան եւ ցախ ու փայտ հաւաքեն ու բերեն: Աղջիկները կ'երթան անտառ եւ չոր ցախ փնտռելու համար կը դառնան այս ու այն կողմ. յանկարծ կը նկատեն գետին տապալած ծառ մը, իսկ ծառին վրայ, խոտերուն մէջ, կը տեսնեն տարօրինակ բան մը որ կը ցատկոտէ աջ ու ձախ: Կը մօտենան ու կը տեսնեն. խորշոմած դէմքով, սպիտակ երկար մօրուքով թզուկ մը: Անա՛նկ թզո՛ւկ մը որ... հասակը հազիւ կէս կանգուն, բայց մօրուքը առ-նուազն երկու կանգուն: Խեղճին մօրուքին ծայրը մնացեր է ծառի ճեղ-քին մէջ, եւ թզուկը ինքզինք այս ու այն կողմ կը նետէ որպէսզի ա-զատէ մօրուքը, բայց ի գո՛ւր...:

Թզուկը՝ երբ կը տեսնէ աղջիկները, աչքերը խոշո՛ր խոշո՛ր բանալով կը գոռայ անոնց վրայ.

— Ի՞նչ կեցեր էք այնտեղ, ինչո՞ւ չէք գալ եւ օգնել ինձի:

— Ի՞նչ է պատահել, գաճաճ քեռի,— կը հարցնէ Վարդերեսը:

— Ի՞նչ կ'ուզես որ պատահի, ծառը ճեղքել կ'ուզէի՝ մանր տաշեղներ հաւաքելու համար. կերակուր պիտի եփենք, մեզի տաշեղ պէտք է, եթէ խոշոր փայտ վառենք, մեր կերակուրը կ'այրի. մեր կերածն ի՞նչ է որ, մենք ձեզի պէս շատակեր եւ անկուշտ չենք: Սեպը զարկի որ կտրեմ ծառը, յանկարծ չքոնեց եւ տեղէն թռաւ, ծառի ճեղքն ալ այնքան արագ գոցուեցաւ որ չկրցաւ մօրուքիս ծայրը ճեղքին մէջէն դուրս քաշել: Հիմա մօրուքիս ծայրը ճեղքին մէջ է մնացեր եւ ես այսպէս կը չարձարուիմ, իսկ դուք ալ հոն ձեռնածալ կանգնած՝ ապուշի նման վրաս կը նայիք ու կը ծիծաղիք: Գրո՞ղը տանի ձեզ, շփացած լակոտներ:

Աղջիկները կը վազեն, ամբողջ ուժով կը սկսին քաշել, հա՛ քաշել, սակայն չեն յաջողիր թզուկին մօրուքը ծառի ճեղքէն դուրս հանել:

— Կեցէ՛ք, ես երթամ ուրիշ մարդիկ ալ կանչեմ որպէսզի օգնեն մեզի,— կ'ըսէ Վարդերեսը:

— Յիմա՛ր,— կը բարկանայ թզուկը,— ես ի՞նչ պիտի ընեմ ուրիշները, դուք չէք բաւեր ուրիշ մարդիկ ալ պիտի կանչէք որ անո՞նք ալ վրաս խնդան: Եթէ խելք ունիք, ուրիշ բան մը մտածեցէք...:

Այն ատեն Լուսերեսը կ'ըսէ.

— Քիչ մը համբերէ, ես ճարը գտայ, — եւ անմիջապէս գրպանէն կը հանէ ձեռագործի մկրատը եւ կը կտրէ թզուկի մօրուքի ծայրէն:

Հազիւ ինքզինք ազատած՝ թզուկը կոնակը կը նետէ ոսկիով լեցուն տոպրակը, որ պահեր էր ծառի խոռոչաւոր բունին մէջ, եւ կը հեռանայ քիթին տակէն մրմուռով.—

— Ահա՛ քեզի անկիրթ մարդիկ: Եկան եւ կտրեցին փառաւոր մօրուքիս ծայրէն: Գետի՛նը մտնէք դուք, գետի՛նը:

Այս դէպքէն բաւական ետք, օր մը, Վարդերեսն ու Լուսերեսը կ'երթան ձուկ որսալու: Կը մօտենան գետափին, եւ հոն կը տեսնեն ծղրիթի նմանող բան մը, որ կը թռչկոտի եւ քիչ կը մնայ որ ջուրն իյնայ: Աղջիկները կը վազեն, եւ հոն կը տեսնեն իրենց ծանօթ թըզուկը:

— Հոդ ի՞նչ կ'ընես, գաճաճ քեռի,— կը հարցնէ Վարդերեսը:

— Ապուշներ, աչք չունի՞ք, չէք տեսներ, որ անիծեալ ձուկը կ'ուզէ զիս ջուրին մէջ քաշել...:

Աղջիկները կ'իմանան, թէ երբ գետափին նստած՝ անիկա ձուկ բռնել կ'ուզէ եղեր, յանկարծ հովը այնպէս զօրաւոր կը փչէ որ թըզուկին մօրուքը կը փաթթուի կարթի թելին: Ճիշդ այդ րոպէին, խո-

շո՛ր ձուկ մը կ'անցնի կարթին ծայրը եւ կը սկսի տապալկիլ եւ թզուկն ալ քաշել-քաշկոտել ջուհին մէջ: Թզուկը կը փորձէ գետափի թուփերուն եւ խոտերուն կառչիլ, բայց անօգո՛ւտ, ձուկը կը շարունակէ զայն քաշքշել: Աղջիկները ճիշդ ատենին կը հասնին, ամուր կը բռնեն կարթի ծայրէն եւ կ'աշխատին թզուկին մօրուքը ազատել թէլէն, սակայն թելը այնքա՛ն փաթթուած է մօրուքին, որ չեն յաջողիր, եւ ճարահատ, Լուսերեսը գրպանէն դարձեալ կը հանէ իր պզտիկ մըկրատը եւ կը կտրէ մօրուքին ծայրէն, ազատելով թզուկը:

Սակայն թզուկը երբ կը տեսնէ, թէ կտրեր են իր մօրուքէն, կը սկսի պոռպոռալ:

— Ա՛յ անասուններ, ասիկա ըլլալիք բա՛ն է, հը՛...: Դուք ինչպէ՛ս կը համարձակիք իմ երեսս այսպէս այլանդակել: Չէր բաւեր որ այն օրը մօրուքիս ծայրէն կտրեցիր, հիմա ալ ամենալաւ մասը խուզեցիր, հը՛...: Ես հիմա ինչպէ՛ս պիտի ներկայանամ իմ հարազատներուս...: Գետի՛նը մտնէք դուք՝ երկո՛ւքդ ալ:

Ու վերցնելով մարգարիտով լեցուն տոպրակը, որ պահեր էր եղեգնութիւն մէջ, թզուկը կ'անյայտանայ մօտիկ քարի մը ետին:

Քանի մը օր ետք, մայրիկը իր երկու աղջիկները կ'ուղարկէ քաղաք՝ դերձան, ասեղ, մատնոց գնելու համար: Քարքարոտ դաշտի մը մէջէն անցնելու պահուն, Վարդերեսն ու Լուսերեսը յանկարծ կը նկատեն, թէ մեծ թռչուն մը օդին մէջ պտըտկելէ ետք նետի արագութեամբ կը յարձակի քարի մը տակ ծուարած բանի մը վրայ: Ճիշդ այդ րոպէին, սրտաճմլիկ աղաղակ մը կը բարձրանայ: Աղջիկները կը վազեն եւ կը տեսնեն, թէ իրենց ծանօթ թզուկը ինկեր է արծիւի մը մագիլներուն մէջ: Վարդերեսն ու Լուսերեսը անմիջապէս կը կառչին թզուկին եւ կը տապալկին անոր հետ մինչեւ որ կը յաջողին թզուկը ազատել արծիւի մագիլներէն:

Ազատ շունչ մը քաշելէ ետք, թզուկը դարձեալ կը ճչայ խեղճ աղջիկներուն վրայ:

— Այս ի՛նչ ըրիք: Չէի՞ք կրնար քիչ մը զգոյշ ըլլալ, հը՞, այնքա՛ն քաշեցիք զիս, որ հագուստներս պատառ պատառ ըրիք, անպիտաններ:

Ու թանկագին քարերով լեցուն տոպրակը ուսին նետելով, թզուկը կ'անցնի քարերու ետին եւ կը կորսուի իր քարայրին մէջ:

Վարդերեսն ու Լուսերեսը, որոնք վարժուեր էին թզուկի ապերախտ վերաբերմունքին, առանց կարեւորութիւն ընծայելու անոր, կը շարունակեն իրենց ճամբան: Քաղաք հասնելէ ետք, կ'ընեն իրենց գնումները եւ կը բռնեն վերադարձի ճամբան:

Ճանապարհին, երբ կ'անցնին դաշտի մը մէջէն, անակնկալօրէն կը հանդիպին, նոյն թզուկին, որ մտածելով, թէ երեկոյեան այդ պահուն, այլեւս մարդ-մարդասանք չ'անցնիր այդ տեղէն, տոպրակը բացեր եւ անոր պարունակութիւնը թափեր էր գետին:

Վերջալոյսի շողերը ինկեր են թանկագին քարերուն վրայ, որոնք այնպէ՛ս գոյնզգոյն կը շողշողան որ Վարդերեսն ու Լուսերեսը հիացած փիթերան կը դիտեն այս չքնաղ տեսարանը:

— Ի՛նչ կեցեր էք բերանաբաց- կը գոռայ թզուկը եւ կը պատրաստուի հայհոյելու, բայց ճիշդ այդ պահուն, կը լսուի մոնչոց մը, եւ անտառէն դուրս կը վազէ արջ մը որ կը յարձակի թզուկին վրայ:

Սարսափահար՝ թզուկը տեղէն վեր կը ցատկէ եւ կը վազէ դէպի իր խորշը, բայց արջը կը հասնի անոր ետեւէն եւ կը բռնէ զայն:

Լեղապատառ՝ թզուկը կը սկսի աղաչել.

— Իմ սիրելի, իմ տէր արջուկ, առ, ահա քեզի թող ըլլան իմ բոլո՛ր գանձերս, բայց մի՛ սպաններ զիս: Տե՛ս, ի՛նչ թանկագին քարեր են, ա՛ռ բոլորը, միայն թէ կեանքս շնորհէ ինծի: Ի՛նչ պիտի շահիս սպաննելով ինծի նման փոքրիկ, վտիտ արարած մը: Ես մէկ ակնայիդ տակ անգամ կը կորսուիմ, ես ի՛նչ եմ որ զիս ուտել կ'ուզես, եթէ անպայման բան մը ուտել կ'ուզես, այս անօրէն աղջիկները կեր, տե՛ս, ինչպէ՛ս լորի նման գեր ու պարարտ են, համեղ պատառը ասո՛նք են, զիրենք կեր, անո՛յշ ըլլայ...:

Արջը ականջ անգամ չի կախեր թզուկին այս խօսքերուն եւ ծանր թաթը վերցնելով այնպիսի զօրաւոր հարուած մը կու տայ թզուկին, որ զայն տեղն ու տեղը կը սատկեցնէ: Լեղապատառ՝ աղջիկները կը սկսին փախչիլ, սակայն արջը անոնց ետեւէն կը կանչէ.

— Լուսերես, Վարդերես, մի՛ վախճաք, զիս չճանչցա՞ք, զիս ալ ձեզի հետ տարէք:

Աղջիկները կենդանիի ձայնէն անմիջապէս կը հասկնան, թէ անհկա իրենց սիրելի արջն է եւ կանգ կ'առնեն: Արջը կը մօտենայ իրենց, յանկարծ մուշտակը կ'իյնայ իր վրայէն, եւ անոր տակէն դուրս կ'ելլէ գեղեցիկ երիտասարդ մը, որուն ամբողջ մարմինը ծածկուած է ոսկիներով:

— Ես արքայորդի եմ — կ'ըսէ ան:— Այս անսիրտ թզուկը օր մը զիս կախարդեր եւ գազանի վերածեր էր, յափշտակելու համար իմ գանձերս: Ես դատապարտուած էի թափառելու անտառներուն մէջ մինչեւ այս թզուկին մահը: Ահա վերջապէս հասաւ այդ օրը, ան ըստացաւ իր արժանի պատիժը, իսկ ես վերագտայ իմ բնական կերպարանքս:

Ու երեքը միասին կ'երթան եւ կ'առնեն այն անթիւ գանձերը որ թզուկը դիզեր էր իր մութ քարայրին մէջ:

Արքայորդին կ'ամուսնանայ Լուսերեսին հետ, իսկ անոր եղբայրը՝ Վարդերեսին հետ, ու աղջիկներուն ծեր մայրն ալ առնելով, բոլորը միասին կ'երթան, կը հաստատուին թագաւորին երկրին մէջ եւ հոն՝ ուրախ ու երջանիկ, կ'ապրին երկա՛ր, երկա՛ր տարիներ, իւրաքանչիւրը իր դռնակին մէջ:

Ու կ'ըսեն, թէ մինչեւ այսօր, Լուսերեսի պատուհանին տակ կը ծաղկին սպիտակ վարդեր, իսկ Վարդերեսի պատուհանին տակ՝ կարմիր վարդեր:

ՃԵՐՄԱԿ ՕՉԸ

Կայ եղեր, չկայ եղեր, թագաւոր մը կայ եղեր: Այս թագաւորը այնքա՛ն ամենատեղեակ մարդ է եղեր, այնքա՛ն ամենատեղեակ, որ իրեն համար աշխարհի վրայ ա՛լ գաղտնիք գոյութիւն չունի եղեր...:

Ամէն օր, պալատական ճաշէն ետք, մասնաւոր ծառայ մը կը բերէ կափարիչով ծածկուած աման մը եւ զայն կը զետեղէ այդ թագաւորին առջեւ: Մինչեւ որ ծառան չհեռանայ եւ ինք բոլորովին առանձինն չմնայ, թագաւորը չի բանար եղեր այդ ամանին կափարիչը, ինչ որ, բնականաբար, աւելի կը սրէ ծառային հետաքրքրութիւնը...:

Օր մը, հետաքրքրասէր ծառան, չկարենալով այլեւս դիմանալ փորձութեան, ճաշէն առաջ, ամանը գաղտագողի կը տանի իր սենեակը. դուռը ամուր կղպելէ ետք, զգուշութեամբ կը բանայ ամանին կափարիչը...: Ի՛նչ տեսնէ... եփած ձերմակ օձ մը պառկեր է ամանին մէջ: Համտեսելու համար, ծառան արագօրէն պզտիկ կտոր մը կը կտրէ եւ կը նետէ բերանը: Բայց հազիւ թէ լեզուն կը հպի ձերմակ օձի եփած միսին, սենեակը կը լեցուի զուարթ ձայներով:

Երբ ծառան ուշադիր ականջ կու տայ այդ ձայներուն, կը նըկատէ, թէ իր պատուհանին տակ, թռչունները ուրախ զուարթ պատմութիւններ կը պատմեն իրարու՝ անտառներու եւ դաշտերու մասին:

Դուն մի՛ ըսեր, այդ օձի միսը հազիւ կերած, ծառան սկսեր է հասկնալ անասուններու լեզուն...:

Այս դէպքէն քանի մը օր ետք, թագուհին կը կորսնցնէ իր թանկարժէք մատանին: Բոլոր պալատականներուն կասկածը կը կեդրոնանայ այդ ծառային վրայ, նկատի ունենալով որ միմիայն ա՛ն իրաւունք ունի ազատօրէն մտնել-ելլելու՝ պալատի բոլոր անկիւնները: Թագաւորը կը կանչէ ծառան եւ կը սպառնայ.

— Եթէ մինչեւ վաղը գողին անունը չտաս, գլուխդ կտրել պիտի տամ:

Ծառան հազար երդում պատառ կ'ըլլայ, թէ ինք անմեղ է, բայց անօգուտ: Թագաւորին հրամանը հրամա՛ն է:

Ահուղողի մատնուած՝ ծառան կ'իջնէ պալատին պարտէզը, մըտածելով թէ ինչպէ՞ս պիտի ազատի այս ծանր փորձանքէն:

Պարտեզին մէջ երթեւեկած պահուն, ծառան կը տեսնէ թէ՛ ջր-
րափին հաւաքուած՝ բաղերը մէկ կողմէն կը մաքրեն իրենց փետուրնե-
րը, եւ միւս կողմէն կը շաղակրատեն՝ իրարու պատմելով, թէ այդ օրը
ի՛նչ համով բան գտեր ու ճաշակեր են: Բադ մը գլուխը տնկելով կ'ըսէ.

— Գիտե՞ք ինչ, ես այսօր, ագահօրէն կուլ տուի թագուհիի մա-
տանին, որ ինկեր էր պատուհանին տակ. այդ պատճառով՝ հիմա ստա-
մոքսիս մէջ ծանրութիւն կը զգամ...:

Ծառան անմիջապէս կը նետուի ու կը բռնէ բադի վիզէն, եւ
զայն խոհանոց տանելով կ'ըսէ խոհարարին.

— Այս բադը մորթէ, բաւական գերցեր է...:

— Հա, իրաւունք ունիս, — կը պատասխանէ խոհարարը, ձեռքին
մէջ կշռելով բադին մարմինը, — աղուոր խորոված կ'ըլլայ...: Այս ըսելն
ու բադին վիզը կտրելը մէկ կ'ըլլայ:

Յետոյ՝ բադին փորոտիքին մէջէն՝ երեսան կ'ելլէ թագուհիին
մատանին եւ այսպէսով կը փաստուի ծառային անմեղութիւնը: Այն
ատեն, թագաւորը կը յայտարարէ, թէ ինք պատրաստ է իրագործելու
իր ծառային որեւէ մէկ ցանկութիւնը, նոյնիսկ պալատական բարձր
պաշտօն մը տալու անոր:

Ծառան կը մերժէ պալատական ամէն պաշտօն եւ պատիւ: Բայց
թագաւորէն կը խնդրէ ձի մը, դրամ եւ ազատութիւն, որպէսզի կարե-
նայ հեռանալ պալատէն եւ ման գալ աշխարհի մէջ:

Թագաւորը ընթացք կու տայ իր ծառայի խնդրանքին: Ձիւն ու
դրամը առնելով, երիտասարդը կ'ելլէ ճամբայ...:

Շա՛տ կ'երթայ, քի՛չ կ'երթայ, միայն Աստուած գիտէ թէ ինչ-
քան ճանապարհ կը կտրէ, եւ ահա գետակի մը մօտէն անցած պա-
հուն, կը տեսնէ երեք ձուկեր, որոնք ինկեր են գետեզրի ծանծաղու-
տը, կը թփրտան եղեգնուտին մէջ՝ անջուր տանջուելով: Թէեւ կ'ըս-
ուի, թէ ձուկը անխօս անասուն է, սակայն երիտասարդը յստակօրէն
կը լսէ, թէ ինչպէս խեղճ ձուկերը կը գանգատին իրենց վիճակուած
այդ դա՛ռն բախտին դէմ:

Ու մեղքնալով անջուր տանջուող ձուկերուն, երիտասարդը կ'իջ-
նէ ձիէն, կը վերցնէ զանոնք եւ կը նետէ գետակին մէջ: Ձուկերը նախ
կը սկսին ուրախ ուրախ լողալ եւ ապա՝ իրենց գլխիկները դուրս հա-
նելով ջուրէն, կ'ըսեն.

— Ազնիւ երիտասարդ, մենք այս բարեգործութիւնդ մոռցողը
չենք, կրնաս վստահ ըլլալ որ փոխադարձաբար, օր մը, մենք ալ
օգտակար կ'ըլլանք քեզի:

Երիտասարդը կը շարունակէ իր ճամբան, բայց քիչ մը յա-
ռաջանալէ ետք, ականջին կը հասնին շա՛տ մեղմ շշուջներ. երբ վար
կը ծռէ գլուխը, ձիուն սմբակներուն տակ կը տեսնէ մրջիւններու բազ-
մութիւն մը, որ իրարանցումի մատնուած է: Ուշադրութեամբ ականջ

դնելով, կը լսէ, թէ սարսափահար մրջիւնները կ'ողբան ու կը կոծեն.

— Ա՛խ, ի՛նչ կ'ըլլար եթէ այս մարդիկն ու կոպիտ անասունները մեզմէ հեռու պտըտէին: Այս անգութ ձիւն իր սմբակներուն տակ է առեր մեզ եւ մեր բնակարանները:

Այս որ կը լսէ, երիտասարդը կը մեղքնայ մրջիւններուն, եւ անմիջապէս կը փոխէ ձիւնը բոցած ճամբան: Այն ատեն, մրջիւններու արքան կը պոռայ իր ետեւէն.

— Շնորհակա՛լ եմ, բարի երիտասարդ, օր մը, մենք այս բարիքիդ անպայմա՛ն կը փոխադարձենք:

Շարունակելով իր ճամբան, երիտասարդը կ'անցնի անտառի մը մէջէն եւ լանկարծ ծառի մը վրայ՝ կը տեսնէ երկու ագռաւներ, որոնք իրենց ձագերը կը նետէին բոյնէն դուրս, կոկոալով.

— Բաւակա՛ն է որքան կերակրեցինք ձեզ, գացէք դուք ձեր գլխուն ճարը տեսէք...:

Խեղճ ձագերը իրենց մանրիկ թեւերը իրարու զարնելով, կը սկսին ճըւճըլալ խոտերուն մէջ.

Անվարժ, անփորձ, մենք խե՛ղճ ձագեր,
Ուրկէ՞ գտնենք մեզ բոյն ու կեր,
Ոչ թեւ ունինք, ոչ ալ ոյժ դեռ,
Անվարժ, անփորձ, մենք խե՛ղճ ձագեր:

Երիտասարդը կը մեղքնայ, եւ առանց երկար-բարակ մտածելու իր հացի ջնջին պաշարը ամբողջութեամբ կու տայ ագռաւի ձագերուն:

— Շնորհակա՛լ ենք, երիտասա՛րդ,- կը ճշան անոնք,- կասկած մի՛ ունենար երբեք որ մենք օր մը անպայման կը հատուցանենք մեր պարտքը՝ այս բարիքիդ փոխարէն...:

Երիտասարդը կ'երթայ ու կ'երթայ եւ վերջապէս կը հասնի մեծ քաղաք մը: Քաղաքին մէջ կատարեալ իրարանցում կը տիրէ. անընկարագրելի աղմուկ--աղաղակ մը կայ չորս դին: Չիաւոր մունետիկ մը, ձայնը ձգած՝ փողոցէ փողոց կը կանչէ.

— Հէ՛յ քաղաքացիներ, լա՛ւ լսեցէք. թագաւորին աղջիկը կը փրկուողէ փեսացու մը. սակայն, պայմա՛ն է որ թեկնածուն նախ կատարէ թագաւորին պատուէր: Եթէ կոռաւ կատարել՝ կո դառնալ անոր աղջկան ամուսինը, իսկ եթէ չյաջողեցաւ՝ վրայ կու տայ իր գլուխը...:

Պէտք է ըսել, թէ նման առաջարկով մը խանդավառ՝ բազմաթիւ երիտասարդներ փորձեր էին իրենց բախտը, սակայն բո՛րորն ալ ձախողեր եւ կորսնցուցեր էին իրենց կեանքը:

Երիտասարդը երբ կը տեսնէ թագաւորին աղջիկը, ուղղակի կը հմայուի անոր գեղեցկութեամբ, ա՛յն աստիճան՝ որ ամէն վտանգ աչք

առնելով, կը ներկայանայ պալատ եւ թագաւորին կը յայտնէ, թէ ինք կ'ուզէ կնութեան առնել անոր աղջիկը:

Այն ատեն, թագաւորին հրամանով, պալատին ծառաները երիտասարդը կը տանին ծովափ եւ ոսկի մատանի մը կը նետեն ալիքներուն մէջ:

— Ծով նետուէ եւ հանէ այդ մատանին, - կը հրամայէ թագաւորը: Եթէ յաջողիս՝ կնութեան կ'առնես աղջիկս, իսկ եթէ ձախողիս՝ ծառաներս քեզ կրկին կը նետեն ծով, եւ այսպէս՝ շարունակաբար, մինչեւ այն ատեն որ կա՛մ յաջողիս եւ կամ ալ խեղդուիս ալիքներուն մէջ:

Բոլոր անոնք որոնք ներկայ են այս տեսարանին, կ'ափսոսան մտածելով, թէ նման գեղադէմ երիտասարդ մըն ալ պիտի կորսնցնէ իր կեանքը:

Ու ճիշդ ա՛յն պահուն երբ երիտասարդը իրեն օգնութեան կը կանչէր Աստուած, ահա երեք ձուկեր, ալիքները ճեղքելով, կը մօտենան ծովափին: Դուն մի՛ ըսեր, անոնք մեր երիտասարդին փրկած երեք ձուկերն են: Մէջտեղի ձուկին բերանին մէջ խեցի մը կայ: Ձուկը ա՛յդ խեցին կը գետեղէ երիտասարդին ոտքերուն առջեւ: Երիտասարդը կը վերցնէ խեցին եւ անմիջապէս կը բանայ զայն. ի՛նչ տեսնէ... թագաւորի ոսկի մատանին...:

Երիտասարդը ուրախ-գուարթ կը վազէ պալատ, այն վստահութեամբ, թէ թագաւորը իր աղջիկը պիտի տայ իրեն, քանի որ յաջողած է կատարել անոր պատուէրը: Սակայն երբ թագաւորին աղջիկը կ'իմանայ, թէ այդ երիտասարդը ծագումով արքայական ընտանիքի չի պատկանիր, կը վրդովուի եւ նոր պայման մը կը դնէ: Ստիպուած՝ երիտասարդը կ'ենթարկուի...:

Ա՛յն ատեն, թագաւորին աղջիկը բերել կու տայ տասը տոպրակ լեցուն կորեկ եւ, զանոնք շաղ տալով իր պարտէզին մէջ, կ'ըսէ երիտասարդին.

— Մինչեւ արեւածագ այդ բոլոր կորեկները կը հաւաքես, եւ կը լեցնես աս տոպրակներուն մէջ. բայց գիտցած եղիր որ եթէ մէկ հատ իսկ կորեկ կորսուելու ըլլայ, քեզ գլխատել կու տամ:

Երիտասարդը կ'իյնայ ծանր մտատանջութեան մէջ. ինչպէ՛ս կատարել թագաւորի աղջկան այս նոր պատուէրը. երկա՛ր, երկա՛ր կը խորհի, սակայն որեւէ ճար չգտնելով, կը յուսահատի եւ տրտում տխուր կը սպասէ առաւօտեան, այլեւս հաշտուած իր դաժան ճակատագրին հետ:

Ու անզգալաբար, հետզհետէ թմրելով կ'իյնայ խո՛ր քունի մէջ:

Առաւօտուն, երբ կ'արթննայ երկիւղով, ի՛նչ տեսնէ. - աչքերուն առջեւ շարուած են տասը տոպրակ կորեկ, բոլո՛րն ալ լեփ-լեցուն, իսկ գետինը՝ ոչ իսկ մէկ հատիկ...: Դուն մի՛ ըսեր, այդ գիշեր մրջիններու

արքան, իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար, հրամայեր է մըր-
ջիւններու բանակին մէկ առ մէկ հաւաքել կորեկները եւ լեցնել տոպ-
րակներուն մէջ:

Քիչ ետք, թագաւորին աղջիկը կ'իջնէ պարտէզ, այն վստա-
հութեամբ, թէ երիտասարդը, չէ կատարած իր պատուէրը. տեսնելով
լեցուն տոպրակները, ափ ի բերան կը մնայ, սակայն նոյն գոռոզ
շեշտը պահելով, կ'ըսէ երիտասարդին.

— Թէեւ կատարեցիր այս պատուէրս ալ, սակայն դուն ամու-
սինս չես կրնար դառնալ, մինչեւ որ ինծի չբերես կեանքի ծառին ոս-
կէ խնձորը:

Երիտասարդը թէեւ երբեք չէր լսած, թէ ի՞նչ է կեանքի ծառ ըս-
ուածը եւ ո՞ւր կը գտնուի ան, առանց հարցուփորձի, գլուխն առած՝
կ'իյնայ ճամբայ: Կ'անցնի երկրէ երկիր...: Իրիկուն մը, յոգնասպառ վի-
ճակի մէջ կը հասնի անտառ մը եւ կ'ուզէ քնանալ ծառի մը տակ:

Յանկարծ, կը լսէ, թէ ծառին տերեւները կը խշրտան տարօրի-
նակ կերպով, եւ ահա ոսկեայ խնձոր մը կ'իյնայ իր գիրկը: Ու ծառի
գագաթէն վար սլանալով, երեք ագռաւներ կը թառին իր ուսերուն վը-
րայ.

— Մենք այն երեք ձագերն ենք, որոնց՝ ատենօք, դուն ուտելիք
տուիր՝ կ'ըսեն անոնք իրեն:— Երբ մեծցանք եւ իմացանք, թէ դուն
կեանքի ծառի ոսկէ խնձորը կը փնտռես, թռանք եւ ծովեր անցնելով,
հասանք աշխարհի այն մասը, ուր կը գտնուի այդ ծառը, եւ այս խըն-
ձորը առինք ու բերինք քեզի:

Երիտասարդը շատ կ'ուրախանայ, եւ խնձորն առած՝ կը ներ-
կայանայ թագաւորի աղջկան:

Այս որ կը տեսնէ, թագաւորին աղջիկը կը բացագանչէ.

— Ալ խօսք չունիմ ըսելիք:

Ու խնձորը կ'իսելով, միասին կը ճաշակեն զան: Ան ատեն՝
թագաւորին աղջկան սիրտը կը լեցուի սիրով՝ երիտասարդին հան-
դէպ, եւ իրարու հետ ամուսնանալով, անոնք կ'ապրին ուրախ եւ եր-
ջանիկ, մինչեւ խո՛ր ծերութիւն:

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...

ԱՆՏԱՌԻ ՏՆԱԿԸ

Կար ու չկար, խոր անտառի մը եզրին՝ խրճիթ մը կար: Այդ խրճիթին մէջ կ'ապրէր աղքատ փայտահատ մը՝ իր կնոջ եւ երեք աղջիկներուն հետ:

Առաւօտ մը, գործի գացած պահուն, փայտահատը կ'ըսէ կնոջը.

— Ա՛յ կնիկ, այսօր գործս շատ է, մինչեւ կէսօր չի վերջանար, թող մեր մեծ աղջիկը ճաշ անտառ բերէ: Ես հետս տոպրակ մը կորեկ կ'առնեմ, ցանելով կ'երթամ, որպէսզի ան ալ՝ իմ ցանածս կորեկին հետեւելով, ճամբան չկորսնցնէ:

Կերակուրը հազիւ եփած՝ մեծ աղջիկը կ'առնէ հօրը ճաշը եւ ճամբայ կ'իյնայ: Բայց ծիտերը եւ արտոյտները, սարեակներն ու դեղձանիկները արդէն կերեր էին կորեկին հատիկները, եւ ուրեմն, աղջիկը չի՛ յաջողիր գտնել իր հայրը: Ու կը քալէ՛, կը քալէ՛ մինչեւ որ արեւը մայր կը մտնէ եւ անտառը կը կորսուի մութին մէջ: Ծառերը կը սկսին խշշալ, բուերը կանչել-կոնչել եւ աղջիկը կը սկսի վախճալ:

Յանկարծ, կը նկատէ թէ հեռուն, ծառերուն ընդմէջէն՝ լոյս մը կը փայլի:

— Կ'երեւի այնտեղ մարդիկ կ'ապրին, երթամ այս գիշեր անոնց մօտ անցընեմ, — կը մտածէ աղջիկը եւ կ'ուղղուի դէպի լոյսը:

Ու կ'երթա՛յ, կ'երթա՛յ, կը հասնի տնակի մը. կը զարնէ դուռը:

— Ո՞վ ես, մտի՛ր, — կը պոռայ ձայն մը ներսէն:

Աղջիկը կը մտնէ ներս. մինչեւ գետին հասնող սպիտակ մօրուքով ծերունի մը, գլուխը կախ՝ նստեր էր հոն: Կողքին՝ կարմիր կով մը, հաւ մը եւ աքլոր մը:

Աղջիկը կը պատմէ ծերունիին, թէ ինչպէս կորսուեր է անտառին մէջ եւ կը խնդրէ որ իրեն տեղ տայ այդ գիշեր:

Ծերունին կը դիմէ իր կենդանիներուն.

— Սիրուն հաւիկ, իմ լաւիկ,
Կարմիր, նախշուն իմ կովիկ,
Եւ դուն աքլոր իմ աղուոր,
Ի՞նչ պատասխան տանք ասոր...:

Կենդանիները միասին կը պատասխանեն.

— Լա՛ւ:

Այն ատեն ծերունին կ'ըսէ աղջկան.

— Հրամմե՛ սիրուն աղջիկ, մեր աչքին վրայ տեղ ունիս դուն,
մեր դուռը բա՛ց է եւ մեր տունը լեփ-լեցուն: Հրամմե՛ մօտեցիր օճա-
խին, եւ կերակուր պատրաստէ թէ՛ մեզի համար եւ թէ՛ քեզի:

Աղջիկը կը մտնէ խոհանոց եւ իրապէ՛ս կը տեսնէ, թէ հոն ամէ՛ն
ինչ առատ է: Ու կը պատրաստէ լաւ ընթրիք մը եւ ծերունիին առջեւ
կը շտկէ լիառատ սեղան մը. ապա՝ ինքն ալ կը նստի անոր դիմաց եւ
անոր հետ կուշտ ու կուտ կ'ուտէ եւ կը խմէ: Ու կշտանալէն ետք, կը
հարցնէ.

— Ա՛հ, շատ յոգնած եմ, հիմա՝ ո՛ւր պիտի քնանամ:
Կովը, հաւը եւ աքլորը կը պատասխանեն.

— Դուն անոր հետ ինչ որ կար
թէ՛ խմեցիր, թէ՛ կերար,
Չհարցուցիր երբեք մեզ,
Գնա՛ պառկիր ո՛ւր կ'ուզես:

Այն ատեն ծերունին կ'ըսէ.

— Սանդուխներէն բարձրացիր, վերը՝ սենեակ մը կայ, սենեա-
կին մէջ ալ՝ երկու անկողին: Փռէ՛ զանոնք, որ ե՛ս ալ քնանամ, դուն
ալ:

Աղջիկը վեր կ'ելլէ, անկողիները կը փռէ, եւ առանց ծերու-
նիին սպասելու, կը պառկի, կը քնանայ: Քիչ ետք, ծերունին կու գայ,
մոմի լոյսով կը նայի աղջկան եւ կ'օրօրէ գլուխը: Կես գիշերին, երբ
ծերունին կը տեսնէ, թէ աղջիկը խոր քունի մէջ է, կը բանայ անոր
անկողինին տակ գտնուող գաղտնի դուռը եւ աղջիկը կը գլորի վար՝
նկուղին մէջ: Յետոյ՝ ծերունին կրկին կը փակէ գաղտնի դուռը:

Երբ իրիկուան, փայտահատը տուն կը վերադառնայ, կը բար-
կանայ կնոջ վրայ, որ գինք ամբողջ օրը անօթի սպասուցներ է:

— Ես ի՞նչ ընեմ,- կը պատասխանէ կինը,- ճաշը տուեր եմ
մեծ աղջկան, որ քեզի տանի, կ'երեւի ճամբան կորսնցուցեր է եւ քեզ
չէ գտեր, մինչեւ հիմա ալ տուն չէ վերադարձեր...:

Հետեւեալ օրը, փայտահատը դարձեալ առաւօտ կանուխ կ'եր-

թայ անտառ, կնոջը պատուիրելէ ետք, որ այս անգամ, միջնեկ աղ-
ջիկը բերէ իր ճաշը:

— Այսօր հետս ոսպ կ'առնեմ,- կ'ըսէ ան ճամբայ ելլելէ առաջ,
որպէսզի ճամբան ցանեմ:- Ոսպը կորեկէն խոշոր է. աղջիկս դիւրու-
թեամբ կը տեսնէ ոսպը եւ ճամբան չի կորսնցնէր:

Կէսօրին՝ միջնեկ աղջիկը կ'առնէ հօրը ճաշը եւ ճամբայ կ'իյ-
նայ: Բայց չարաճճի թռչունները կերեր են հօրը ցանած ոսպերն ալ եւ
մէկ հատիկ իսկ ոսպ չեն ձգած գետինը:

Միջնեկ աղջիկը կը թափառի՝ ու կը թափառի՝ անտառին մէջ
մինչեւ որ ինքն ալ կը հանդիպի նոյն ծերունիին. հաց ու քնանալու
տեղ կը խնդրէ անկէ: Ծերունիին կը դիմէ կովին, հաւին եւ աքլորին.

— Սիրուն հաւիկ, իմ լաւիկ,
Կարմիր, նախշուն իմ կովիկ,
Եւ դուն աքլոր իմ աղուոր,
Ի՞նչ պատասխան տանք ասոր...:

— Լա՛ւ,- կը պատասխանեն կենդանիները:

Միջնեկն ալ, մեծ քրոջ նման, կը պատրաստէ ընթրիքը, ծարու-
նիին հետ կուշտ ու կուռ կ'ուտէ եւ կը խմէ առանց ուշադրութիւն ընծա-
յելու կենդանիներուն: Երբ կը հարցնէ, թէ ո՛ր պիտի քնանայ, կեն-
դանիները կը պատասխանեն.

— Դուն՝ անոր հետ ինչ որ կար
Թէ՛ խմեցիր, թէ՛ կերար
Չհարցուցիր երբեք մեզ,
Գնա՛ պառկիր ո՛ր կ'ուզես:

Երբ միջնեկ աղջիկը քուն կը մտնէ, ծերունիին՝ գլուխն օրօրս
լո՛վ, կը բանայ գաղտնի դուռը եւ ան ալ կը գլորի նկուղին մէջ:

Երրորդ օրը, փայտահատը կ'ըսէ իր կնոջ.

— Այսօր իմ ճաշս կը դրկես մեր պզտիկ աղջկան հետ: Բարի
եւ խելացի աղջիկ է, շիտակ ճամբան՝ դիւրութեամբ կը գտնէ: Բոյ-
րերուն չի՛ նմանիր, այս ու այն կողմ վազվզել չի՛ սիրեր:

Մաշը կը վախճայ երրորդ աղջիկն ալ կորսնցնելէ: Կը սկսի
լալ ու ողբալ:

— Աչքիս միակ լոյսն է, եթէ այս աղջիկս ալ կորսնցնենք, ի՞նչ
պիտի ըլլայ իմ վիճակս:

— Դուն հանգիստ եղիր,- կ'ընդմիջէ հայրը,- չի՛ կորսուիր,
մեր այս աղջիկը չափազանց խելացի է: Իսկ ես ալ՝ այսօր հետս

սխեռ կը տանիմ եւ ճամբան կը ցանեմ: Սխեռը խոշոր է: Շուտ կ'երեւի, անպայման ճամբան կը գտնէ:

Կէսօրին, երբ պզտիկ աղջիկը՝ ճաշն առած՝ անտառ կը մտնէ, սխեռի հետքն իսկ չի գտներ հոն. թռչունները շատո՛նց կ'լլեր են բոլոր սխեռները: Աղջիկը պահ մը, կը շուարի, ի՞նչ ընել...: Ո՞ր ուղղութեամբ երթալ...: Ու երբ կը մտածէ, թէ հիմա՝ հայրը անօթի պիտի մնայ իր պատճառով եւ մայրը պիտի լայ ու ողբայ իրեն համար, կը սկսի մտատանջուիլ:

Ու ան անդադար կը պտըտի անտառին մէջ, սակայն չի յաջողիր գտնել իր հայրը: Երբ մուրը կ'իջնէ, աղջիկը մէկէն կը տեսնէ անտառի տնակին լոյսը եւ անմիջապէս կ'ուղղուի դէպի այնտեղ:

Հոն հասնելուն պէս, կը մտնէ տնակէն ներս եւ զիշերը տնակին մէջ անցընելու տեղ մը կը խնդրէ: Ալեհեր ծերունին դարձեալ կը դիմէ իր կենդանիներուն.

— Սիրուն հաւիկ, իմ լաւիկ,
Կարմիր, նախշուն իմ կովիկ,
Եւ դուն աքլոր իմ աղուոր,
Ի՞նչ պատասխան տանք ասոր...:

— Լա՛ւ,- կը պատասխանեն կենդանիները:

Այն ատեն աղջիկը կը մօտենայ, կը փայփայէ հաւն ու սքլորը եւ կը շոյէ կովուն ճակատը: Ու երբ, ծերունիին պատուերով, ընթրիքը կը պատրաստէ եւ կը դնէ սեղանին վրայ, կը գոչէ.

— Ինչո՞ւ միայն ես պէտք է ուտեմ, իսկ այս բարի՝ կենդանիները անօթի պիտի մային ինծի: Մեղք չե՞ն այս անասունները...:

Ու կ'երթայ կուտ կը բերէ եւ կը ցանէ հաւին ու աքլորին առջեւ, իսկ կովին դիմաց ալ կը դնէ դէզ մը խոտ:

— Կերէ՛ք, իմ սիրելիներ,- կ'ըսէ անոնց:- Ես հիմա ջուր ալ կը բերեմ ձեզի:- Եւ դոյլ մը ջուր կը բերէ ու կը դնէ անոնց առջեւ:

Բոլորը կշտացնելէ ետք միայն, կը նստի եւ կ'ուտէ ինչ որ ծերունին ձգեր էր իրեն: Յետոյ՝ երբ քնանալու ժամանակը կու գայ, կը հարցնէ:

— Ի՞նչ կը խորհիք, ատենը չե՞, որ բոլորս ալ հանգստանալու մասին մտածենք:

Ծերունին կը դիմէ կենդանիներուն.

— Սիրուն հաւիկ, իմ լաւիկ,
Կարմիր, նախշուն իմ կովիկ,
Եւ դուն աքլոր իմ աղուոր,
Ի՞նչ պատասխան տանք ասոր...:

— Լա՛ւ,- կը պատասխանեն կենդանիները, եւ ապա՝ միասին կ'երգեն.

— Կերար մեզ հետ միասին,
Ու հոգացիր մեր մասին,
Շնորհակալ ենք քեզմէ,
Փափաքդ Աստուած կատարէ՛:

Այն ատեն աղջիկը կը բարձրանայ վերնայարկը եւ կը փոէ անկողիները: Ծերունին կ'ելլէ վեր եւ կը քնանայ իր անկողիներին մէջ: Աղջիկն ալ կը պառկի միւս անկողիներին վրայ:

Յանկարծ կէս գիշերին, տունը այնպէ՛ս կը դողդայ որ կարծես պիտի փլի, ամէն ինչ տակնուվրայ պիտի ըլլայ: Սարսափահար՝ աղջիկը կ'արթննայ, բայց աղմուկը կը դադրի եւ աղջիկը կրկին կը թաղուի քունին մէջ:

Առաւօտուն, երբ կը բանայ աչքերը, կը տեսնէ, թէ ինք պառկեր է շքեղօրէն զարդարուած եւ կահաւորուած դահլիճի մը մէջ, շուրջը՝ թաւիշ եւ ոսկի, ափրիկեան փարթամ բոյսեր եւ ծաղիկներ, որոնք կը փայլփլին առաւօտեան արեգակի ճառագայթներուն տակ: Աղջիկը ապշած կը նայի չորս կողմը եւ չի հաւատար իր աչքերուն.

— Կ'երեւի երագի մէջ եմ,- կ'ըսէ ինքնիրեն:

Ճիշդ այդ պահուն, հագուած-շքուած երեք ծառաներ կը մըտնեն ներս ու խոնարհելով իր առջեւ, կը հարցնեն իրեն.

— Ի՞նչ կը հրամայէք, Տիրուհի:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, գացէ՛ք,- կը պատասխանէ աղջիկը՝ քնաթաթախ աչքերը շփելով,- ես հիմա ոտքի կ'ելլեմ, ծերունիին նախաճաշը կը պատրաստեմ եւ կովին, հաւին ու աքլորին ուտելիքը կու տամ:

Աղջիկը կը կարծէ, թէ ծերունին արդէն արթնցեր է, սակայն երբ կը նայի անոր անկողիներին, կը տեսնէ, թէ ծերունին չկայ: Անոր տեղը պառկած է առոյգ եւ գեղեցիկ երիտասարդ մը:

Երիտասարդը աչքերը կը բանայ եւ կ'ըսէ աղջիկին, որ զարմացած կը դիտէ զինք.

— Լսէ՛, սիրուն աղջիկ, ես այս երկրի թագաւորի որդին եմ: Չար վհուկը, օր մը զիս կախարդեց եւ դատապարտեց, որ ես ծերունի կերպարանքով ապրիմ անտառին մէջ, շուրջս չձգեց ոչ մէկ շնչաւոր էակ բացի իմ երեք բարի ծառաներէս, որոնց տուաւ կովի, հաւի եւ աքլորի կերպարանք: Մենք դատապարտուած էինք ա՛յդպէս մնալու, մինչեւ որ լաւտնուէր բարի եւ քնքուշ սիրտի տէր ա՛յն առօրեկը, որ պիտի սիրէր եւ գթար ոչ միայն ինձի՝ այլ նաեւ այդ կենդանիներուն:

Այդ բարեսիրտ աղջիկը դո՛ւն եղար:

Շնորհիւ քեզի՛, ճիշդ կէս գիշերին, մենք բոլորս ազատե-
ցանք այդ կախարդանքէն եւ իմ դղեակս, որ դարձեր էր անտառի հին
տնակ մը, վերստացաւ իր պալատական տեսքը:

Ու թագաւորի որդին կը կանչէ իր ծառաները եւ կը հրամայէ
որ երթան աղջկան ծնողները հրաւիրեն իր հարսանիքին:

— Բայց ո՞ւր են իմ քոյրերս, — կը հարցնէ աղջիկը:

— Ես գիրենք բանտարկեր եմ նկուղին մէջ, — կը պատասխանէ
երիտասարդը: — Վաղը գիրենք պիտի ուղարկեմ անտառ. թող երթան
այնտեղ ծառայեն ածխագործին, մինչեւ որ դառնան աւելի բարի եւ
սորվին մտածել նաեւ կենդանիներու մասին:



ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՄՐԻԿԸ	3
ԳՈՐՏԸ	7
ՀԵՆՋԵԼՆ ՈՒ ԿՐԵՏԵԼԸ	11
ՍԱԳ ԱՐԱԾՈՂ ԱՂՋԻԿԸ	19
ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇՈՒՂԸ	29
ՄՈՒՐՈՏԸ	33
ԼՈՒՍԵՐԵՍՆ ՈՒ ՎԱՐԴԵՐԵՍԸ	43
ՃԵՐՄԱԿ ՕՁԸ	51
ԱՆՏԱՌԻ ՏՆԱԿԸ	57

ԿՐԻՄ ԵՂՐԱՅՐՆԵՐՈՒ այս հեփաթմերը արեւմտահայե-
րէնի փոխադրեց ԱՐՄԷՆ ԴԱՐԵԱՆ, հիմք ունենալով ՅՈՎ-
ՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ համանուն քարգամուրիւնները:



SHIRAK PRESS (HANNESSIAN BROS.)
235 NAHR ST. BEIRUT - LEBANON
TEL. 239533 — 245829

9

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

ԿԱՐՍՐԻԿԸ

ԳՈՐՏԸ

ՀԵՆՁԵԼՆ ՈՒ ԿՐԵՏԵԼԸ

ՍԱԳ ԱՐԱԾՈՂ ԱՂՋԻԿԸ

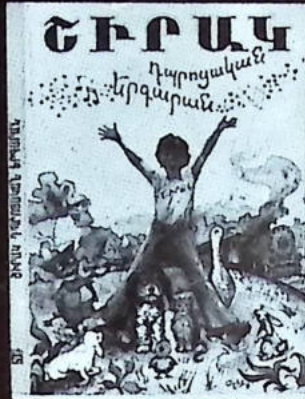
ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇՈՒՂԸ

ՄՈՒՐՈՏԸ

ԼՈՒՍԵՐԵՍՆ ՈՒ ԿԱՐԴԵՐԵՍԸ

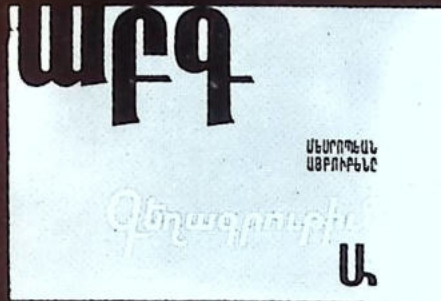
ՃԵՐՄԱԿ ՕՉԸ

ԱՆՏԱՌԻ ՏՆԱԿԸ



ՇԻՐԱԿ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ
ԵՐԳԱՐԱՆ

Մանկապարտեզի եւ նախակրթարանի յատուկ: Կը բովանդակէ նոր Տարուան, Եկեղեցական, Վարդանանց, Մայրական եւ Ազգային երգեր:



ԳՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ —
ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեսրոպեան տառերը միշտ գծելու — գրելու այս ուղեցոյց տետրերը կը բաղկանան հինգ հատորներէ:



ԿՈՒՋԵՍ ԽՆԴԱԼ

Ժողիկ Կարողա՛մ

ԵՐԲ ԺՊԻՏԴ ՑԱՄՔԻ՝ ԲԱ՛Ց ԷՋՐ «ԺՊԻՏ»

- Ղ.Բի. «ԺՊԻՏ» հեռաւոր հարազատեւունդ, որոնք Արեւելիի ջերմութեան եւ ժպիտին կարօտ են:
- Մրամիւ եւ անուշ խօսքեր: Միամիւ եւ անմեղ պատասխաններ: Չպատասւած զիպուկ դարձուածքներ:
- Հիւմորիստիկ գծագրութիւններ: Անհամար կատակներ: Բազմազոյն կողֆ: Իւրաքանչիւր թիւ 64 էջ 5 լ. ո.



Հրատարակութիւն ՀԱՆՆԷՍԻԱՆ ԵՂԱՍՅՐԵՐՈՒ
SHIRAK PRESS (HANNESSIAN BROS) 235 NAHR ST., BEIRUT - LEBANON - TEL. 239533 - 245829